

Onderzoek naar impact Erasmus+ op Hoger Onderwijs – deel 1

Resultaten van twee online enquêtes

Mei 2025

Bert-Jan Buischool
Gert-Jan Lindeboom

Inhoudsopgave

Lijst van figuren	2
Lijst van tabellen	2
1 Inleiding	3
1.1 Erasmus+.....	3
1.2 Het onderzoek	3
1.3 Leeswijzer	3
2 Impact Erasmus+: onderzoek onder KA2 coördinatoren.....	4
2.1 Inleiding	4
2.2 Achtergrondkenmerken respondenten.....	4
2.3 Beschrijving van projecten	5
2.4 Impacts op individueel niveau.....	11
2.5 Impacts op organisatieniveau	12
2.6 Verbeterpunten	19
3 Impact Erasmus+: onderzoek onder KA1-deelnemers	20
3.1 Inleiding	20
3.2 Achtergrondkenmerken respondenten.....	20
3.3 Ervaringen met deelname.....	21
3.4 Impacts op individueel niveau.....	26
3.5 Impacts op organisatieniveau	31
3.6 Verbeterpunten	34
4 Conclusies en verbeterpunten	36
4.1 Erasmus+ impacts en verbeterpunten in KA2	36
4.2 Erasmus+ impacts en verbeterpunten in KA1	37

Lijst van figuren

Figuur 2.1	Overzicht ontwikkelde producten	6
Figuur 2.2	Overzicht wijze van disseminatie van resultaten	6
Figuur 2.3	Beoordeling van resultaten van Erasmus+ activiteit	7
Figuur 2.4	Beoordeling gebruik van ontwikkelde outputs en producten	8
Figuur 2.5	Doelmatigheid van investering Erasmus+	9
Figuur 2.6	Additionaliteit van Erasmus+ voor organisatie projectactiviteit	9
Figuur 2.7	Alternatieve financiering project zonder Erasmus+	10
Figuur 2.8	Geobserveerde verbeteringen onder medewerkers na deelname	11
Figuur 2.9	Geobserveerde verbeteringen van structuren en processen na deelname	12
Figuur 2.10	Geobserveerde verbeteringen in onderwijs na deelname	13
Figuur 2.11	Toename aandacht na deelname – op gebied van inhoud onderwijs	15
Figuur 2.12	Toename aandacht na deelname – op gebied van kwaliteitsaspecten	16
Figuur 2.13	Toename aandacht na deelname – op gebied van onderwijsvormen	16
Figuur 2.14	Positionering van antwoordcategorieën – MDS analyse	17
Figuur 2.15	Geobserveerde impacts buiten de eigen organisatie	18
Figuur 3.1	Motivatatie voor deelname – persoonlijke vaardigheden	22
Figuur 3.2	Motivatatie voor deelname – persoonlijke ervaring	23
Figuur 3.3	Motivatatie voor deelname – institutionele reden	23
Figuur 3.4	Tevredenheid met mobiliteitsactie	24
Figuur 3.5	Additionaliteit Erasmus+ subsidie	25
Figuur 3.6	Stellingen ten aanzien van ondersteuning vanuit organisatie	25
Figuur 3.7	Stellingen ten aanzien van de persoonlijke ervaring	26
Figuur 3.8	Verbetering van competenties na deelname Erasmus+	27
Figuur 3.9	Verbetering van begrip/inzichten na deelname Erasmus+	28
Figuur 3.10	Algemene geobserveerde verbeteringen na deelname Erasmus+	28
Figuur 3.11	Veranderingen in burgerschapscompetenties na deelname Erasmus+	29
Figuur 3.12	Gedragsverandering na deelname Erasmus+ - respondenten in een onderwijsfunctie	30
Figuur 3.13	Gedragsverandering na deelname Erasmus+ - respondenten in een onderzoekfunctie	30
Figuur 3.14	Wijze van disseminatie van kennis	31
Figuur 3.15	Ervaringen verkregen door collega's – per type functie	32
Figuur 3.16	Geobserveerde veranderingen op onderwijskaders na deelname Erasmus+	32
Figuur 3.17	Geobserveerde veranderingen op onderwijsmodaliteiten na deelname Erasmus+	33
Figuur 3.18	Geobserveerde veranderingen op inhoud onderwijsprogramma's na deelname Erasmus+	33
Figuur 3.19	Geobserveerde veranderingen op onderwijsmethoden na deelname Erasmus+	34

Lijst van tabellen

Tabel 2.1	Overzicht verdeling instelling en functie respondenten	4
Tabel 2.2	Overzicht verdeling instelling en disciplines	5
Tabel 2.1	Overzicht verdeling instelling en functie respondenten	20
Tabel 3.1	Overzicht verdeling geslacht & leeftijd respondenten	21
Tabel 3.2	Overzicht verdeling instelling en sector	21

1 Inleiding

1.1 Erasmus+

Erasmus+ is het subsidieprogramma van de Europese Unie voor onderwijs, training, jeugd en sport. Het richt zich enerzijds op individuen: jongeren, studenten, volwassen leerders, docenten en professionals. Zij krijgen de mogelijkheid om binnen Europa en deels ook daarbuiten bijvoorbeeld een deel van hun studie te volgen of een stage te lopen, om een training te volgen of mee te doen aan job-shadowing, of lesgeven voor stafleden. Daarmee poogt het programma impact te hebben op professionalisering en de ontwikkeling van internationale en interculturele competenties van deelnemers. Daarnaast beoogt het programma deelnemende organisaties te versterken door internationale samenwerking te aan te moedigen. Erasmus+ omvat de volgende onderwijssectoren: primair- en voortgezet onderwijs (po/vo); middelbaar beroepsonderwijs (mbo); hoger onderwijs (ho); volwasseneneducatie en jeugd. Het overkoepelende doel van het programma Erasmus+ is het bevorderen van internationalisering in het onderwijs.

Het Nationaal Agentschap Erasmus+ Onderwijs en Training (hierna: NA) voert het programma Erasmus+ in Nederland uit in opdracht van het Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW). Het NA (onderdeel van Nuffic) beoordeelt subsidieaanvragen van organisaties en instellingen voor onderwijs en training. Het NA kent projectsubsidies toe en ziet toe op de kwaliteit van gesubsidieerde projecten. Daarnaast werkt het NA aan horizontale prioriteiten als digitalisering, inclusie, participatie en duurzaamheid, gericht aan het versterken van internationalisering binnen organisaties uit eerdergenoemde sectoren. Een aantal acties worden decentraal door het NA uitgevoerd:

- **Key Action 1 (KA1):** Dit is in het Hoger Onderwijs (hierna HO) (leer-)mobiliteit van doorgaans individuen (in enkele gevallen groepen), dus uitwisseling voor studie of stage van studenten en docenten en ondersteunende staf, doorgaans binnen maar ook buiten Europa.
- **Key Action 2 (KA2):** Dit gaat over samenwerking of partnerschappen tussen organisaties en instellingen (onderwijs). Hierbinnen zijn drie actielijnen te identificeren, gericht op mobiliteit binnen Europa (actielijn 131), mobiliteit buiten Europa (actielijn 171), en zogeheten 'cooperation partnerships', waarbinnen samenwerkingsprojecten tussen minimaal drie Europese organisaties worden ondersteund (actielijn 220)

1.2 Het onderzoek

Elk jaar wordt er in één van de vier onderwijssectoren van het programma Erasmus+ een impact onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van het NA en de impact van het programma Erasmus+. Dit jaar is het HO aan de beurt. Het doel van het onderzoek is om zicht te krijgen op de impact van het programma Erasmus+ op het hoger onderwijs (via KA1 en KA2). Het huidige rapport omvat onderdeel 1 van het impactonderzoek waarin KA2 *projectcoördinatoren (enquête 1)*, en *medewerkers die hebben deelgenomen aan KA1 mobiliteit (enquête 2)* zijn bevraagd naar hun ervaringen en impact van deelname aan Erasmus+.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de uitkomsten van de online enquête onder KA2 projectcoördinatoren in het HO, terwijl hoofdstuk 3 verder ingaat op de uitkomsten van de online enquête onder HO medewerkers die hebben deelgenomen aan een KA1 mobiliteitsproject. Elk hoofdstuk omvat een methodologische verantwoording en beschrijving van de ervaring en impact van deelname aan Erasmus+. Hoofdstuk 4 brengt de voornaamste conclusies bijeen en beschrijft verbeterpunten.

2 Impact Erasmus+: onderzoek onder KA2 coördinatoren

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van een online enquête onder projectcoördinatoren van Erasmus+ KA2 projecten in het ho tijdens de vorige programmaperiode 2014-2020. Deze enquête is uitgezet in opdracht van het NA en heeft als doel om de ervaringen en impact van deelname aan Erasmus+ KA2 projecten in kaart te brengen.

Daartoe is een vragenlijst ontwikkeld die is uitgezet onder projectcoördinatoren in twee rondes. Een eerste ronde heeft plaatsgevonden in het kader van de interim-evaluatie van Erasmus+, tussen 20 november 2023 en 27 januari 2024. In deze ronde zijn in totaal 41 antwoorden opgehaald. Om de respons op de survey te verhogen is een tweede dataverzamelingsronde uitgevoerd tussen 4 februari 2025 en 26 februari 2025, waarvoor 125 projectcoördinatoren een verzoek hebben gekregen om een online vragenlijst in te vullen¹. Deze tweede ronde heeft 27 aanvullende antwoorden opgeleverd. In totaal zijn daarmee 68 antwoorden verzameld, waarvan 64 volledig ingevuld en vier gedeeltelijk².

2.2 Achtergrondkenmerken respondenten

Deze sectie gaat kort in op de achtergrondkenmerken van deelnemers aan de enquête. Daarbij is van belang te benadrukken dat de enquête niet heeft beoogd om een representatieve steekproef onder KA2-coördinatoren te trekken. Alle coördinatoren zijn aangeschreven en de enquête probeert daarmee een zo volledig mogelijk beeld te schetsen. Het is dan relevant om op een aantal basiscriteria de achtergrondkenmerken van respondenten in kaart te brengen. Zo kunnen bepaalde patronen in de beantwoording nader wordt geïdentificeerd.

Een eerste analyse van de achtergrondkenmerken laat zien dat de enquête meer respondenten heeft bereikt die werkzaam zijn op een universiteit (39), dan respondenten die werkzaam zijn op een hogeschool (20). De overige 9 respondenten kozen voor 'overig' en zijn voornamelijk werkzaam voor onderzoeksinstituten. De functies van respondenten zijn relatief verspreid, ook wanneer dit wordt uitgesplitst naar type instelling. De totalen die in onderstaande tabel weergegeven staan vertekenen, aangezien respondenten meerdere functies konden aanvinken.

TABEL 2.1 OVERZICHT VERDELING INSTELLING EN FUNCTIE RESPONDENTEN

	Hogeschool	Universiteit	Anders	Totaal**
Decaan/ opleidingscoördinator/ opleidingsmanager	1	4	0	5
Docent	9	13	1	23
Erasmus+ coördinator	3	5	1	9
Projectleider	12	30	5	47
Onderzoeker	7	22	3	32
Anders	3	1	3	7
Totaal**	34	71	13	118

****** Respondenten konden meerdere functies kiezen, dus totaal is meer dan N=68

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68).

¹ Voor de herhalingsenquête van de interim-evaluatie Erasmus+ zijn in totaal 154 e-mailadressen per mail benaderd, waarvan 29 bounces (dus in totaal zijn 125 projectcoördinatoren effectief benaderd).

² Gedeeltelijk ingevulde antwoordformulieren waarbij respondenten alleen de vragen met achtergrondinformatie hebben ingevuld zijn niet meegenomen in dit totaal. In totaal zijn 35 deels ingevulde enquêtes niet geïncludeerd omdat geen enkele inhoudelijke vraag ingevuld was. Daarnaast zijn 17 antwoorden uit ronde 1 niet meegenomen in de analyse omdat dit respondenten betrof uit andere onderwijssectoren dan HO.

De respondenten aan de survey zijn ook relatief verspreid over de verschillende disciplines; vanuit elke veld hebben respondenten deelgenomen aan de enquête. Respondenten konden meerdere disciplines selecteren, dus de totalen in onderstaande figuur zijn hoger dan het totaal van 68 antwoorden.

TABEL 2.2 OVERZICHT VERDELING INSTELLING EN DISCIPLINES

	Hogeschool	Universiteit	Anders	Totaal**
Interdisciplinair	3	10	1	14
Aarde en milieu	0	4	1	5
Economie en Bedrijf	6	7	0	13
Exact en Informatica	0	2	0	2
Gedrag en Maatschappij	3	6	2	11
Gezondheid	2	9	5	16
Kunst en Cultuur	5	4	0	9
Onderwijs en Opvoeding	5	9	3	17
Recht en bestuur	0	1	0	1
Taal en communicatie	0	1	2	3
Techniek	1	4	0	5
Anders, namelijk:	3	4	1	8
Totaal**	28	61	15	104

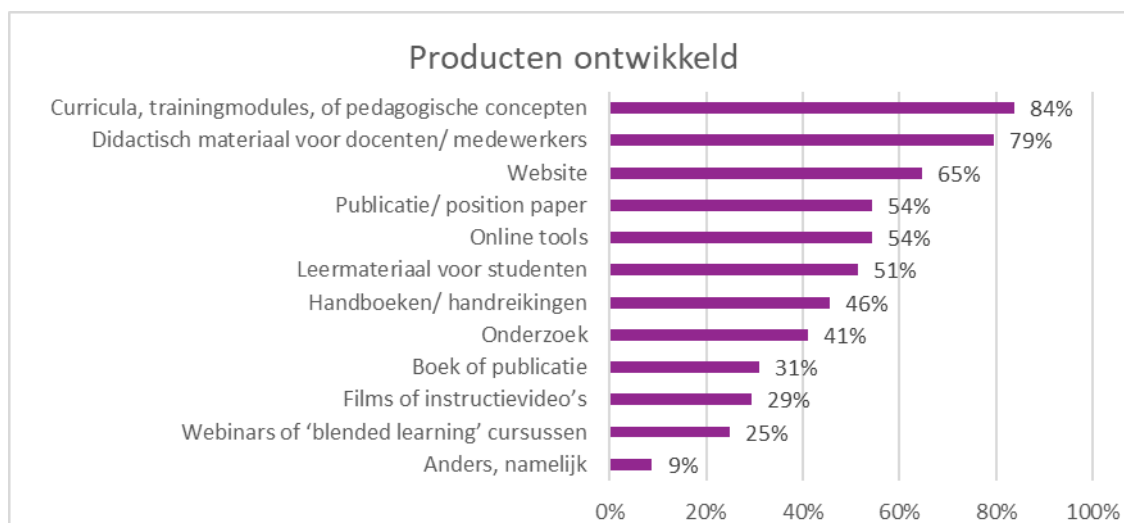
Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

2.3 Beschrijving van projecten

2.3.1 Type producten in projecten

In het kader van de ondersteunde Erasmus+ projecten zijn diverse educatieve en ondersteunende producten ontwikkeld. Deze zijn kenmerkend voor de brede focus op onderwijsinnovatie en kennisdeling binnen de ondersteunde Erasmus+ projecten. Zo betreft de meest voorkomende output curricula, training modules en pedagogische concepten (84%), gevolgd door didactisch materiaal voor docenten (79%) en websites (65%). Ook zijn publicaties en online tools (beide 54%) veelvoorkomende outputs. Leermateriaal voor studenten (51%) en handboeken (46%) spelen eveneens een rol. Daarnaast zijn er onderzoeksresultaten (41%), webinars (25%), instructievideo's (29%) en boeken (31%) geproduceerd. Een klein deel van de respondenten (9%) noemt andere producten, en verwijst dan naar een organisatiestrategie, een spel, of een beleidsnota. Daarnaast worden in deze categorie een aantal methoden van disseminatie genoemd, zoals een podcast, nieuwsbrieven, en conferentiewerkshops.

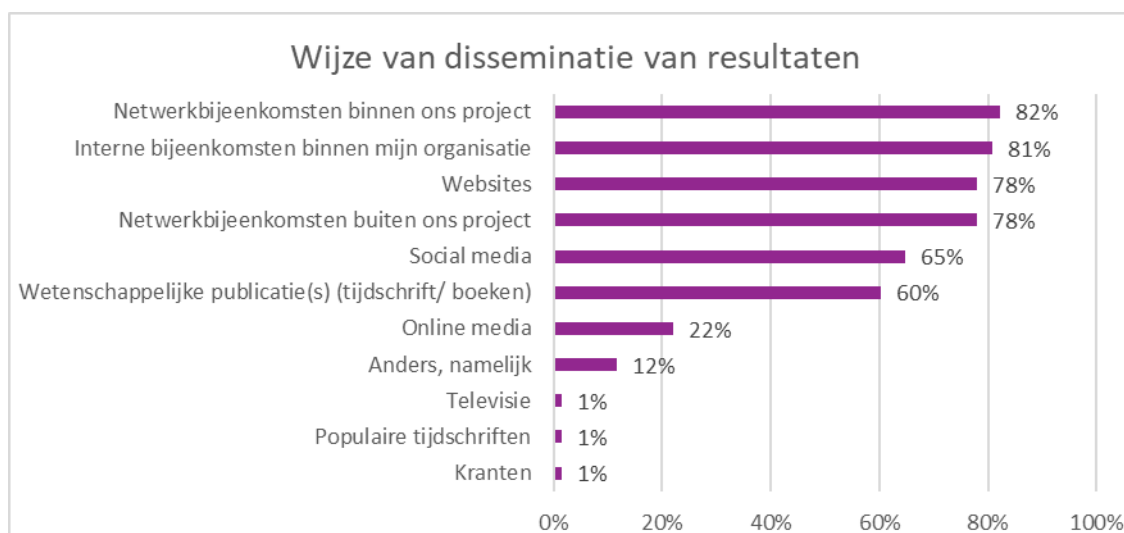
FIGUUR 2.1 OVERZICHT ONTWIKKELDE PRODUCTEN

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

De resultaten van de projecten zijn vervolgens op verschillende manieren ontsloten. Respondenten wijzen met name hierbij op deelname aan conferenties/ netwerkbijeenkomsten binnen (82%) en buiten (78%) de scope van het project, interne bijeenkomsten (81%) en websites (78%). Daarnaast wordt dikwijls gebruik gemaakt van zowel nieuwe communicatiemiddelen zoals sociale media (65%), als meer traditionele disseminatie via publicaties in wetenschappelijke tijdschriften of boeken (60%). Traditionele media zoals televisie, tijdschriften en kranten worden nauwelijks genoemd. Onder de categorie 'anders' wijzen respondenten op het delen van inzichten via institutionele samenwerking met partner-organisaties, beroepsvereniging of online webinars en nieuwsbrieven.

FIGUUR 2.2 OVERZICHT WIJZE VAN DISSEMINATIE VAN RESULTATEN

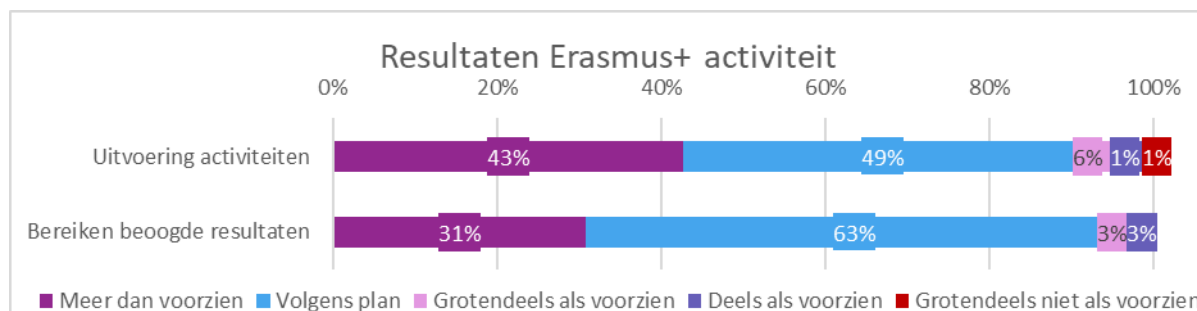
Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

2.3.2 Resultaten van projecten

Respondenten zijn bijzonder positief over de bereikte resultaten van de ondersteunde projecten. Bijna de helft van de respondenten geeft aan dat meer activiteiten uitgevoerd

zijn dan oorspronkelijk voorzien (43%), en nog eens 49% geeft aan dat de activiteiten volledig volgens plan zijn uitgevoerd. Daarmee is dit slechts in 7% van de gevallen niet het geval, waarbij in de meeste gevallen (6%) de activiteiten nog altijd wel grotendeels volgens plan is verlopen. Na uitvoering van de activiteiten **bereikten deze projecten ook voor het overgrote deel van de respondenten de beoogde resultaten**; volgens 31% van de respondenten bereikten de projecten meer resultaten dan voorzien, en bijna twee derde van de respondenten (63%) geeft aan dat de uitgevoerde activiteiten ook leiden tot de beoogde resultaten. Slechts 6% van de respondenten geeft aan dat de beoogde resultaten lager waren dan voorzien.

FIGUUR 2.3 BEOORDELING VAN RESULTATEN VAN ERASMUS+ ACTIVITEIT

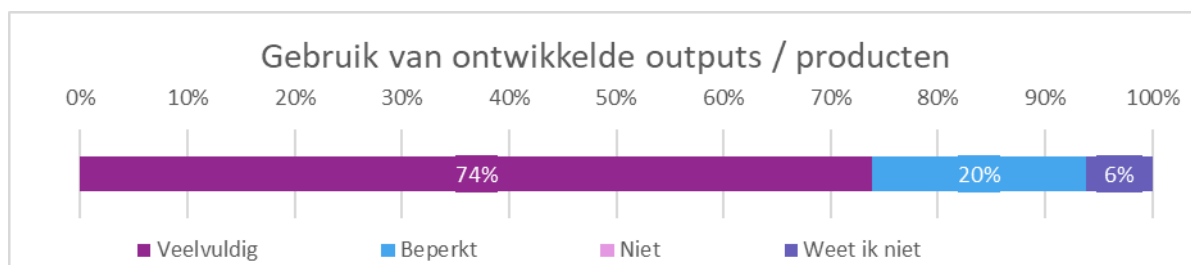
Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68).

Deze positieve resultaten konden worden bereikt door een groter dan verwachte betrokkenheid van docenten, studenten en onderzoekers. Daarnaast wijzen respondenten op de snelgroeiende interesse in digitalisering, onder meer door de ervaringen tijdens de COVID-19 pandemie, waardoor projectresultaten breder toegankelijk werden en meer impact hadden dan verwacht.

"Er zijn veel extra partners bij het project gekomen die niet onderdeel waren van het consortium. Dit heeft voor een veel groter bereik gezorgd.
 "Door Corona moesten we alle activiteiten in de eerste jaren online doen. Daardoor konden meer studenten en docenten bereikt worden dan met live activiteiten."
 "The developed online learning course is still active with new students joining regularly, and the in-person workshops continued with multiple editions led by the previous consortium partners."

Deze goede resultaten worden nog verder benadrukt doordat bijna driekwart (74%) van de deelnemers aangeeft dat **de met Erasmus+ ondersteuning ontwikkelde outputs/producten nog veelvuldig worden gebruikt**. Voor 20% van de respondenten is dit gebruik relatief beperkt, en 6% kan dit niet zeggen.

FIGUUR 2.4 BEOORDELING GEBRUIK VAN ONTWIKKELDE OUTPUTS EN PRODUCTEN

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=65).

Respondenten die ervaren dat de ontwikkelde outputs maar beperkt gebruikt worden verwijzen daarbij allereerst naar institutionele redenen. Zo zijn afdelingen soms terughoudend in het invoeren van nieuwe materialen, en zijn veranderingen in curricula relatief traag en complex. Ook speelt daarin mee dat het enthousiasme na afloop van een project al snel minder wordt. Daarnaast komt het voor dat bepaalde programma's waar de outputs worden gebruikt door bezuinigingen zijn geschrapt. Tenslotte spelen ook technologische en financiële uitdagingen een rol, zoals het ontbreken van onderhoudsfinanciering en de snelle veroudering van online tools, wat de duurzaamheid van de producten belemmert.

2.3.3 Financiële bijdrage Erasmus+

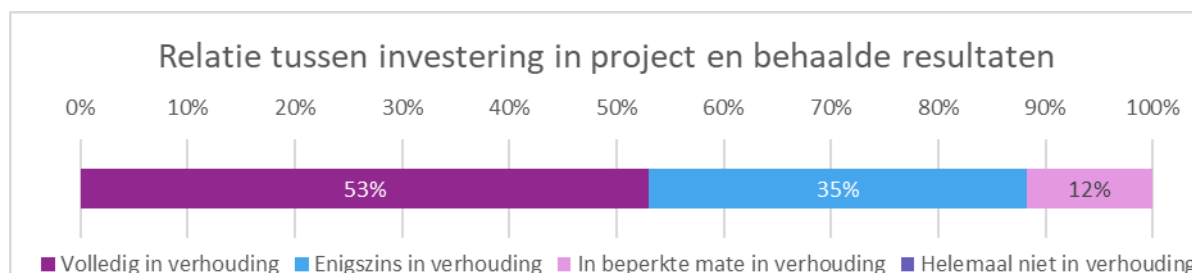
Bijna twee-derde van de deelnemers (63%) geeft aan dat de **financiële bijdrage vanuit Erasmus+ voldoende** was om het project naar tevredenheid uit te voeren. In de gevallen waar dit niet het geval bleek het noodzakelijk dat de deelnemende organisaties een groter dan verwacht aandeel op zich moesten nemen. Hiervoor wijzen de deelnemers op de volgende voornaamste redenen:

- **Hoogte van dekking voor personeelskosten:** De vergoedingen voor personeel waren volgens sommige respondenten niet in alle gevallen kostendekkend, waardoor instellingen extra eigen middelen moesten inzetten.
- **Hoogte van cofinanciering:** Een centrale eis in de subsidieregeling is dat instellingen zelf ook een deel van de kosten dekken. Volgens een klein deel van respondenten leidde deze verplichte eigen bijdrage tot aanvullende financiële druk. Deze leidt met name tot weerstand wanneer deze kosten niet te koppelen zijn aan ontwikkeling van lopend onderwijs.
- **Hoogte van vergoeding voor reis- en verblijfskosten:** De reiskostenvergoedingen waren gebaseerd op vliegtarieven, terwijl duurzamer vervoer (zoals de trein) duurder uitviel. Daarnaast bleek in sommige gevallen de huisvesting voor deelnemers moeilijk te financieren
- **Onvoldoende financiering voor projectuitvoering en ontwikkeling:** Veel deelnemers investeerden extra tijd zonder vergoeding. Doordat de kosten voor disseminatie niet altijd waren gedekt kon de volledige betrokkenheid van deelnemers niet altijd worden gegarandeerd.

In termen van doelmatigheid zijn respondenten **positief over de financiële bijdrage aan Erasmus+ projecten**. Een meerderheid (53%) geeft aan dat de vereiste investeringskosten volledig in verhouding staan tot de behaalde resultaten. Voor 35% is dit enigszins het geval. Een kleinere groep van 12% heeft meer twijfels over de doelmatigheid en geeft aan dat de relatie investeringskosten slechts in beperkte mate in verhouding staan tot de behaalde

resultaten. Een relevante bevinding is ook dat geen enkele respondent koos dat de kosten helemaal niet in verhouding stonden tot de behaalde resultaten.

FIGUUR 2.5 DOELMATIGHEID VAN INVESTERING ERASMUS+

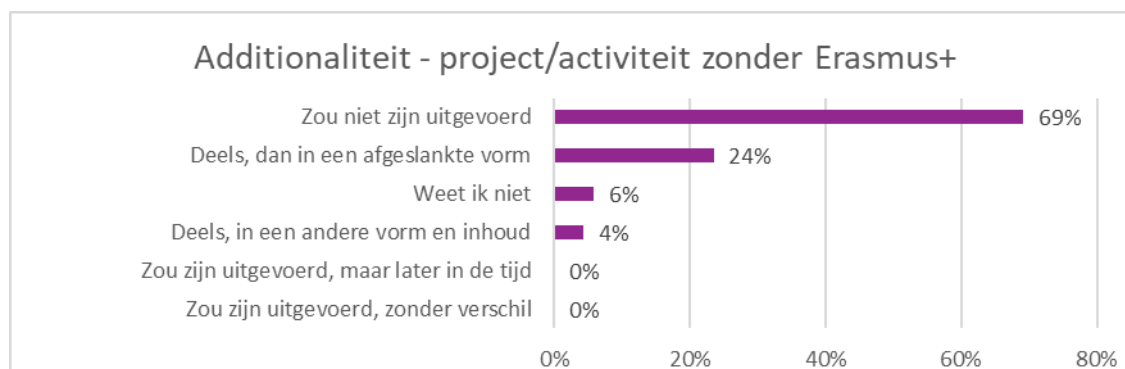

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68).

2.3.4 Toegevoegde waarde Erasmus+ subsidie

De beschikbare bijdrage van Erasmus+ aan de KA2 projecten wordt als een belangrijke toegevoegde waarde erkent. Desgevraagd geeft 69% van de respondenten aan dat zonder Erasmus+ bijdrage het ondersteunde project niet zou zijn uitgevoerd. Volgens 28% zou het project wel doorgang hebben gevonden, maar dan beperkter in vorm (24%) of met een andere inhoud (4%).

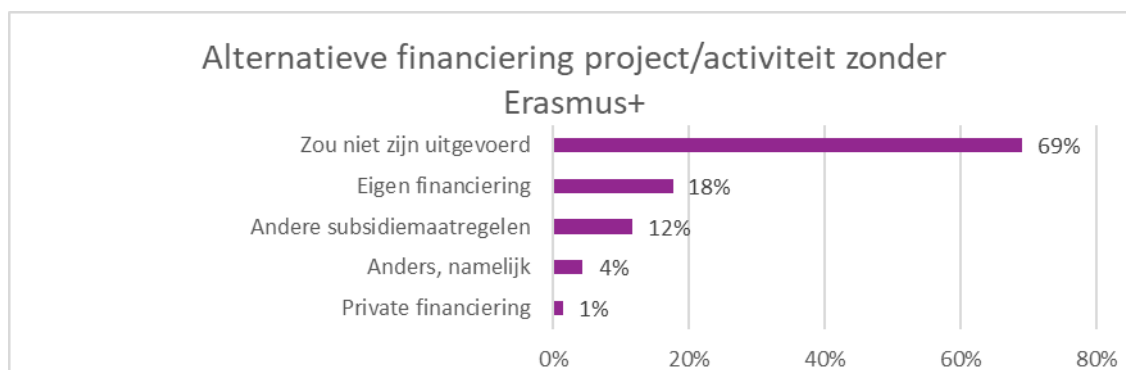
FIGUUR 2.6 ADDITIONALITEIT VAN ERASMUS+ VOOR ORGANISATIE PROJECTACTIVITEIT

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

Onder de 28% die vermoeden dat het project ook zonder Erasmus+ zou kunnen hebben plaatsgevonden is nog gevraagd naar de alternatieve bronnen van financiering. Hierbij geeft 18% van alle respondenten aan dat dit door eigen financiering tot stand zou zijn gekomen, en wijst 12% dat ook andere subsidiemaatregelen ondersteuning zouden kunnen verlenen in de plaats van Erasmus+. Respondenten verwijzen dan met name naar Nederlandse subsidies zoals SURF, ZonMW, NWO-NWA, naast de eventuele (in-kind) bijdrage vanuit instellingen zelf. In de categorie "Anders" wordt de suggestie gedaan om gebruik te maken van vrijwilligers of aanvullende sponsoring te zoeken door bedrijven.

FIGUUR 2.7 ALTERNATIEVE FINANCIERING PROJECT ZONDER ERASMUS+

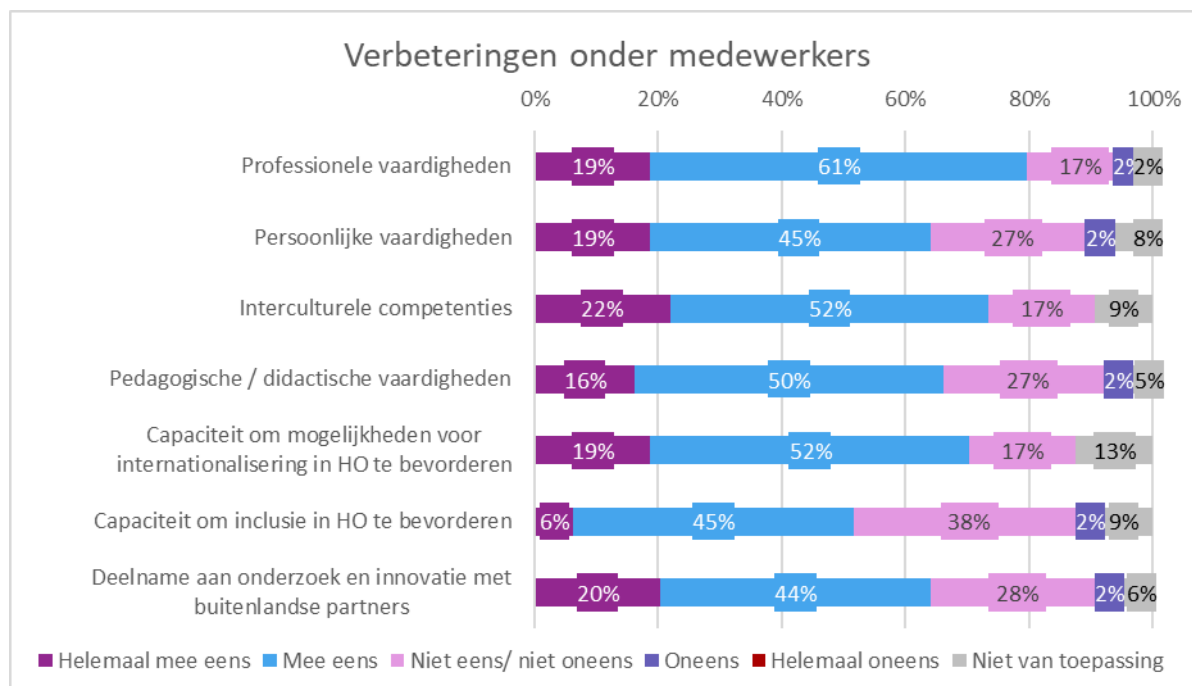
Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

2.4 Impacts op individueel niveau

2.4.1 Verbetering competenties/vaardigheden

De impact van deelname in Erasmus+ kan allereerst vastgesteld worden op de professionalisering en ontwikkeling van medewerkers van deelnemende instellingen. Dergelijke verbeteringen zijn mogelijk door directe deelname, of door kennis te maken met de resultaten en producten die in Erasmus+ KA2 projecten zijn ontwikkeld. Respondenten zijn in grote lijnen zeer positief op alle terreinen; op geen van de bevraagde elementen is een respondent het helemaal oneens met de stelling dat Erasmus+ tot een verbetering heeft geleid. **Professionele vaardigheden** worden door de meeste respondenten als verbeterd ervaren (19% helemaal mee eens, 61% mee eens). Ook **interculturele competenties** scoren hoog, met 22% helemaal mee eens en 52% mee eens. **Pedagogische en didactische vaardigheden** (16% helemaal mee eens, 50% mee eens) en de **capaciteit om internationalisering in hoger onderwijs te bevorderen** (19% helemaal mee eens, 52% mee eens) worden eveneens positief beoordeeld. **Persoonlijke vaardigheden** worden door 45% als verbeterd ervaren, maar 27% blijft neutraal. De **capaciteit om inclusie te bevorderen** scoort het laagst (6% helemaal mee eens, 45% mee eens, 38% neutraal). Ook **deelname aan onderzoek en innovatie** wordt door een minderheid (20% helemaal mee eens, 44% mee eens) als verbeterd gezien. Een aantal respondenten kozen op meerdere elementen voor niet van toepassing omdat de ontwikkeling van vaardigheden onder medewerkers geen prioriteit was.

FIGUUR 2.8 GEOBSERVEERDE VERBETERINGEN ONDER MEDEWERKERS NA DEELNAME

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=64).

Als respondenten zelf de ruimte krijgen om aan te geven op welke gebieden blijvende impacts van deelname aan Erasmus+ het zichtbaarst zijn kunnen de volgende categorieën worden onderscheiden.

- **Professionele ontwikkeling:** Blijvende impacts op dit gebied worden zichtbaar in medewerkers die nieuwe vaardigheden en inzichten hebben opgedaan, zoals beter onderwijsmanagement, nieuwe didactische methoden en een kritische blik op hun eigen werkveld. "Docenten werken met anderen samen en dat laat ze reflecteren op

hun eigen professionaliteit. Dat is heel waardevol. Het leren van anderen, dat nemen ze mee naar de eigen klas."

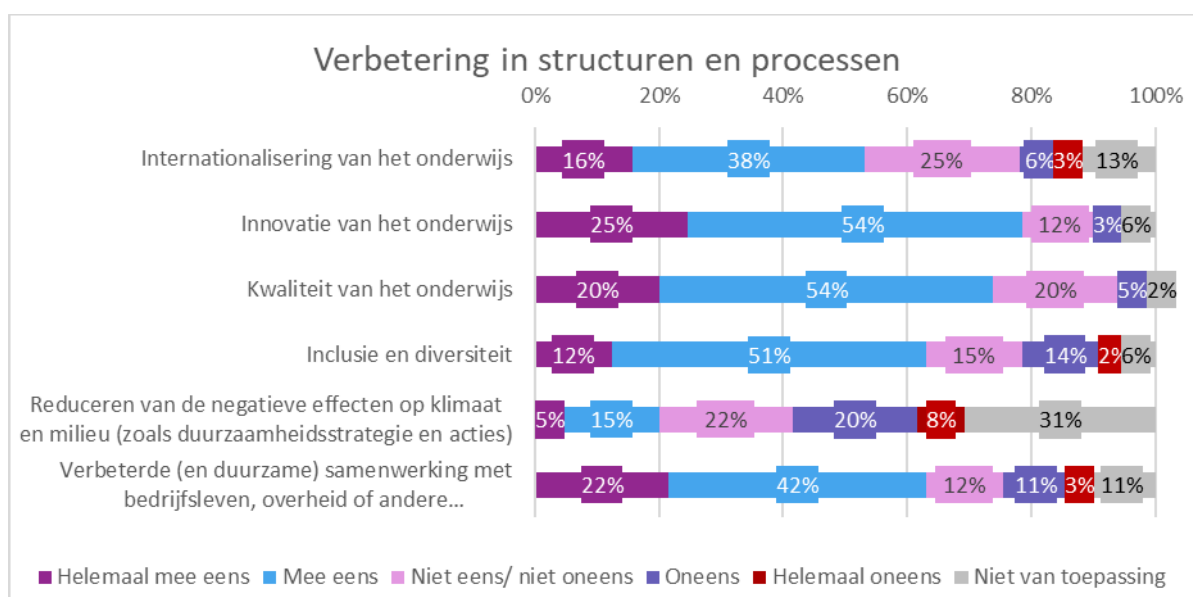
- **Internationale samenwerking en netwerkvorming:** Deelname aan Erasmus+ heeft bijgedragen aan langdurige samenwerkingen tussen docenten, onderzoekers binnen- en buiten de muren van instellingen. Netwerken worden verder uitgebreid en nieuwe projecten ontstaan. *"Medewerkers hebben netwerken opgezet die blijven. Ook hebben ze vaardigheden opgedaan in internationaal samenwerken en het opzetten van nieuwe didactische mogelijkheden."*
- **Innovatie in onderwijs en curriculumontwikkeling:** Ook worden voorbeelden genoemd waarin de opgedane kennis heeft geleid tot structurele verbeteringen in curricula, zoals de implementatie van nieuwe onderwijsmethoden en technologieën. *"Door implementatie van het curriculum uit het Erasmus+ project werken de meeste docenten in jaar 3 van de Huisartsopleiding daar nu mee, na instructie."*
- **Grotere betrokkenheid bij internationale projecten:** Medewerkers zijn actiever geworden in internationale samenwerkingen en nemen deel aan nieuwe Erasmus+-projecten. *"Verandering in de eigen didactiek; deelname aan verdere Erasmus-projecten waarin de opbrengsten van dit project worden meegenomen."*

2.5 Impacts op organisatieniveau

2.5.1 Verbeteringen in structuren en processen

De impacts op organisatieniveau kunnen worden onderscheiden in impact op structuren en processen en concrete verbeteringen in het onderwijs. De meeste respondenten zien positieve effecten op de structuren en processen voor **innovatie in het onderwijs** (25% helemaal mee eens, 54% mee eens) en **onderwijskwaliteit** (20% helemaal mee eens, 54% mee eens). Ook de structuren en processen rondom **internationalisering** wordt door een meerderheid als verbeterd ervaren (16% helemaal mee eens, 38% mee eens). Verbetering op processen voor **inclusie en diversiteit** wordt minder overtuigend beoordeeld, met 12% volledig eens en 51% eens, terwijl 16% het hier (helemaal) niet mee eens is. Verbeteringen van processen ten behoeve van **duurzaamheid** wordt het minst vaak gezien; slechts 5% is het helemaal mee eens dat hier verbeteringen zichtbaar zijn, tegenover 28% die het hier (helemaal) mee oneens is. Ook vindt 31% de vraag niet van toepassing. **Samenwerking met externe partijen** wordt gemengd beoordeeld, met 22% volledig mee eens en 42% eens, maar ook 11% oneens.

FIGUUR 2.9 GEOBSERVEERDE VERBETERINGEN VAN STRUCTUREN EN PROCESSEN NA DEELNAME

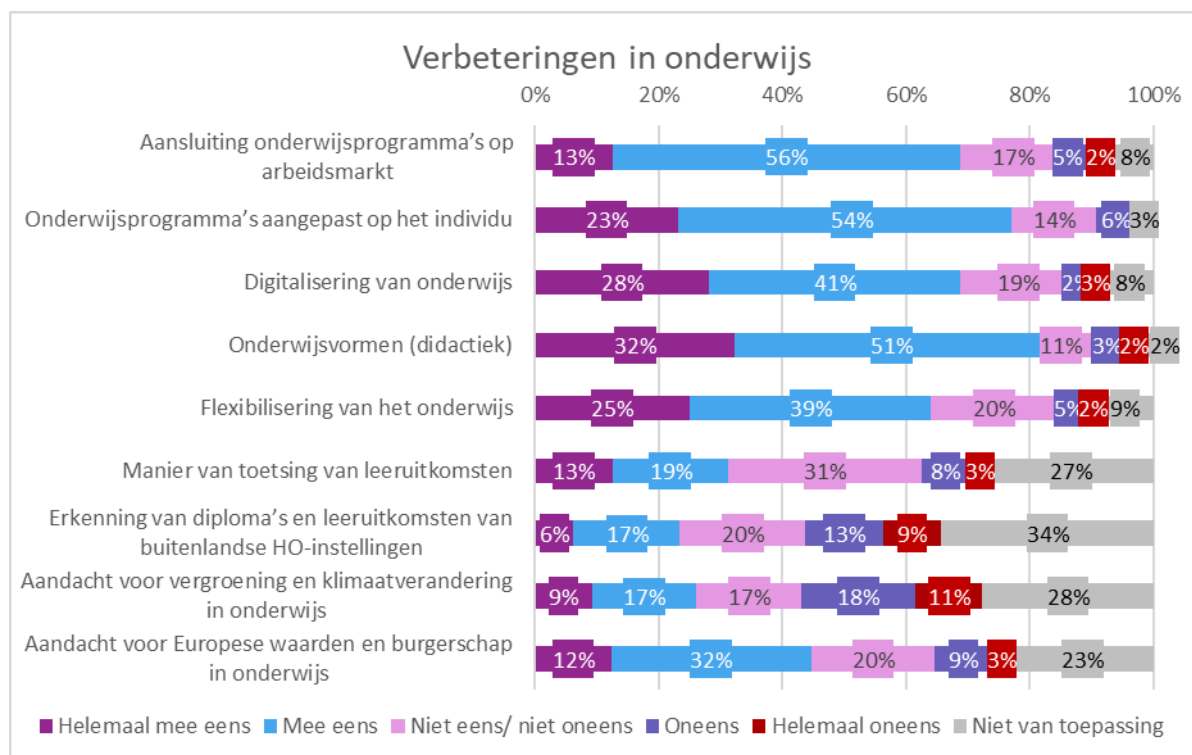

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=65).

2.5.2 Verbeteringen in onderwijs

Onderstaande figuur laat zien in hoeverre respondenten verbeteringen op verschillende aspecten van onderwijsprogramma's als impact van Erasmus+ ervaren. De meeste respondenten zien een **verbetering in onderwijsvormen** (didactiek) (32% helemaal mee eens, 51% mee eens) en **digitalisering van onderwijs** (28% helemaal mee eens, 41% mee eens). Ook de **aanpassing van onderwijsprogramma's op het individu** en de **aansluiting op de arbeidsmarkt** worden door een meerderheid als positief ervaren. **Flexibilisering van het onderwijs** wordt redelijk goed beoordeeld (25% helemaal mee eens, 39% mee eens), maar er is ook een relatief hoog percentage neutrale reacties (20%). Specifiek op het terrein van flexibilisering speelt met name dat respondenten die werkzaam zijn op een hogeschool significant minder vaak verbeteringen zien in het onderwijs van Erasmus+ deelname dan hun collega's die op een universiteit werkzaam zijn. **Toetsing en erkenning van diploma's** scoren lager; slechts 23% is het (helemaal) eens dat er verbetering te zien is in de erkenning van buitenlandse diploma's, terwijl 32% hetzelfde vindt verbetering ziet in toetsing. Verbeteringen in **vergroening en klimaatverandering** worden ook relatief weinig genoemd, met 26% van respondenten die het hier (helemaal) mee eens zijn, en een relatief hoog percentage negatieve antwoorden. Tot slot is ruwweg 44% het (helemaal) met de stelling dat sinds deelname in Erasmus+ een verbetering zichtbaar is in de aandacht in onderwijs voor **Europese waarden en burgerschap**.

FIGUUR 2.10 GEOBSERVEERDE VERBETERINGEN IN ONDERWIJS NA DEELNAME

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=65).

2.5.3 Blijvende impact

Veel van de verbeteringen in structuren en processen en direct in het onderwijs worden door respondenten als blijvende impacts gekarakteriseerd. Desgevraagd geven respondenten in open antwoorden diverse voorbeelden van blijvende impacts op de volgende gebieden:

- **Internationale samenwerking en netwerken:** Veel instellingen hebben hun internationale samenwerking versterkt en uitgebreid, wat leidt tot betere relaties met andere onderwijsinstellingen en bredere toegankelijkheid van cursussen.

"Het uitbouwen van het netwerk met internationale partners heeft geleid tot een scherpere focus op internationale samenwerking."
 "Blijvende samenwerking tussen de consortiumleden die werken aan continuïteit van het project."
 "Internationale netwerken en bekendheid van het open-access cursusaanbod versterkt, waardoor meer deelname van mensen die anders minder goed toegang krijgen tot onderwijs: deelnemers uit Azië, Afrika, Zuid-Amerika."

- **Curriculum- en onderwijsvernieuwing:** Respondenten geven diverse voorbeelden van hoe deelname aan Erasmus+ heeft geleid tot structurele veranderingen in curricula, nieuwe onderwijsmodules en innovatieve didactische aanpakken.

"Vernieuwing van het curriculum in de opleiding van huisartsen in het Erasmus MC."
 "Integratie van ervaringskennis en ervaringsleren in het curriculum."

- **Digitale transformatie in onderwijs:** Digitalisering is een blijvend effect van Erasmus+, met betere online tools, blended learning en online proctoring.

"Met embed en digitelPro hebben we state-of-the-art formats en guidelines voor online en digitaal onderwijs ontwikkeld."
 "De erkenning dat digitalisering een standaard onderdeel is van het onderwijs en niet meer zal verdwijnen, maar omarmd kan worden met de juiste docententraining."
 "Online proctoring, het thema van ons consortium, wordt nog steeds gebruikt."

- **Beleidsverandering en integratie van innovaties:** Door deelname aan Erasmus+ worden onderwijsinnovaties beter verankerd in beleidsplannen, en onderwerpen zoals inclusie en duurzaamheid krijgen structureel meer aandacht:

"Onderwijsinnovaties worden door deze projecten beter verankerd in het beleid, juist omdat onderwijskundigen aansluiten."
 "Onderwerp inclusie is hiermee op de agenda komen te staan."
 "Binnen EU-accreditatie van opleidingscentra is het ontwikkelde curriculum leidend."

- **Betere verbinding met de regio en samenleving:** Erasmus+ heeft de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en lokale overheden versterkt en geleid tot initiatieven met maatschappelijke impact.

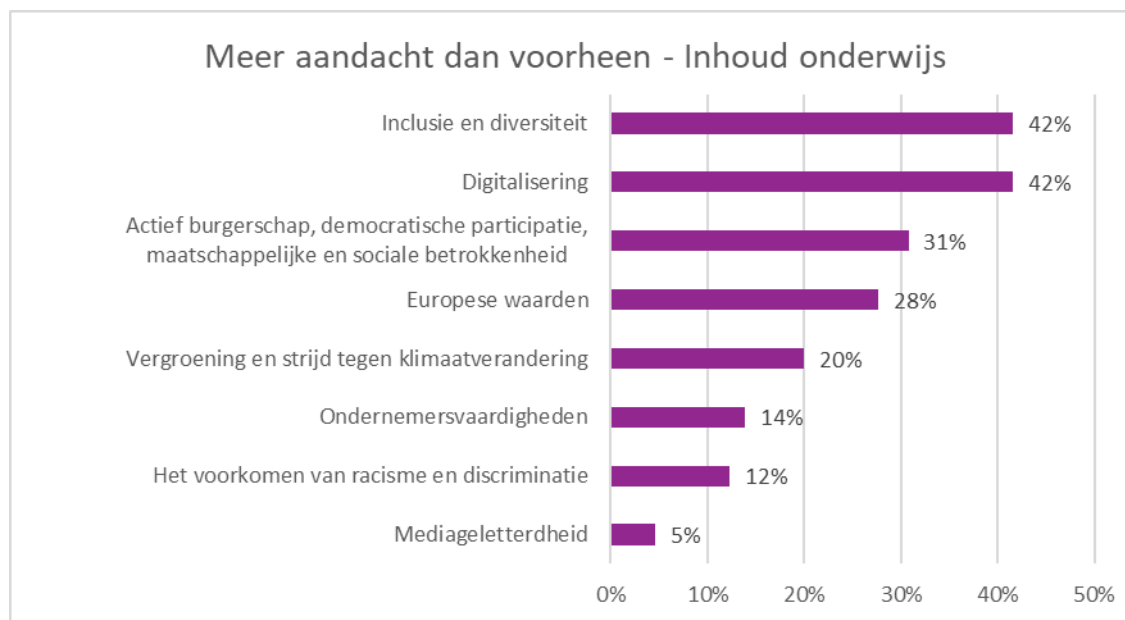
"Door het project IMAGE is een diepere band ontstaan met het stadsdeel Zuidoost in Amsterdam en nemen onderzoekers/docenten nu deel aan een encyclopedieproject."
 "Sterkere verbinding met de regio wat een strategische ambitie is. Versterkt gebiedsgerichte aanpak in samenwerking met lokale overheden."
 "We hebben een (onderzoeks)groep op het gebied van eco-pedagogiek (interdisciplinair) binnen de instelling opgezet. Dit was geen onderdeel van de beoogde resultaten, maar wel een gevolg van het project."

2.5.4 De erfenis van deelname – nieuwe prioriteiten bij deelnemende organisaties

Diverse onderwerpen krijgen meer aandacht na deelname aan Erasmus+. Zo worden op het gebied van onderwijsprogramma's elementen van **digitalisering** en **inclusie en diversiteit** het vaakst genoemd als terreinen die meer aandacht krijgen, beiden genoemd door 42%. **Actief burgerschap en maatschappelijke betrokkenheid** wordt door 31% genoemd als aspect dat meer aandacht krijgt, terwijl **Europese waarden** door 28% wordt genoemd. Voor 20% krijgt

vergroening en klimaatverandering als onderwerp vaker aandacht in hun instelling na deelname aan Erasmus+, terwijl dit lager ligt voor **ondernemersvaardigheden** (14%) en **het voorkomen van racisme en discriminatie** (12%). **Mediageletterdheid** wordt het minst vaak genoemd, met slechts 5% van de respondenten die aangeeft dat hier meer aandacht voor is.

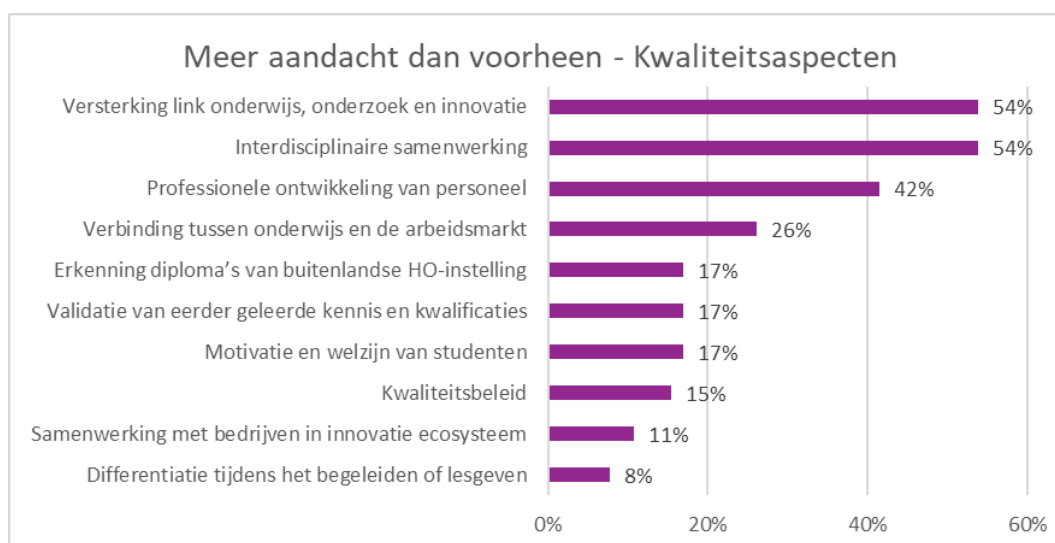
FIGUUR 2.11 TOENAME AANDACHT NA DEELNAME – OP GEBIED VAN INHOUD ONDERWIJS

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

Op de diverse bevraagde kwaliteitsaspecten worden **interdisciplinaire samenwerking** en de **versterking van de link tussen onderwijs, onderzoek en innovatie** het meest genoemd als voorbeelden van aspecten die meer aandacht hebben gekregen (beide 54%). Ook **professionele ontwikkeling van personeel** wordt door een aanzienlijk deel van de respondenten (42%) genoemd als iets dat meer aandacht heeft gekregen. De **verbinding tussen onderwijs en de arbeidsmarkt** wordt door 26% genoemd als aandachtspunt. Andere aspecten, zoals **motivatie en welzijn van studenten** (17%), **erkenning van diploma's van buitenlandse instellingen** (17%) en **validatie van eerder geleerde kennis** (17%) krijgen minder aandacht. **Differentiatie in lesgeven** (8%) en **samenwerking met bedrijven in innovatie-ecosystemen** (11%) scoren het laagst.

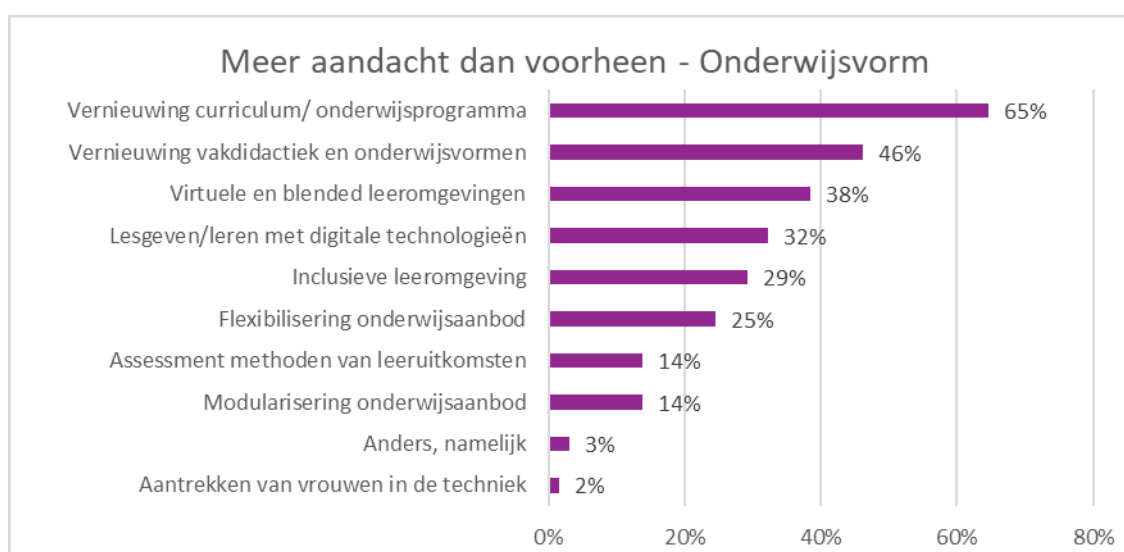
FIGUUR 2.12 TOENAME AANDACHT NA DEELNAME – OP GEBIED VAN KWALITEITSASPECTEN

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

Tot slot zijn respondenten ook bevraagd naar diverse aspecten van onderwijsvormen. Daarbij wordt de **vernieuwing van het curriculum en onderwijsprogramma** het meest genoemd als aspect dat meer aandacht heeft gekregen na deelname (65%), gevolgd door de **vernieuwing van vakdidactiek en onderwijsvormen** (46%). Ook **virtuele en blended leeromgevingen** (38%) en **lesgeven en leren met digitale technologieën** (32%) hebben volgens respondenten meer aandacht gekregen. **Flexibilisering van het onderwijsaanbod** wordt door 25% genoemd, terwijl **inclusieve leeromgevingen** bij instellingen van 29% van de respondenten meer aandacht heeft gekregen. **Modularisering van onderwijsaanbod** en **assessmentmethoden van leeruitkomsten** worden minder vaak genoemd (beide 14%). Het **aantrekken van vrouwen in de techniek** krijgt de minste aandacht (2%).

FIGUUR 2.13 TOENAME AANDACHT NA DEELNAME – OP GEBIED VAN ONDERWIJSVORMEN

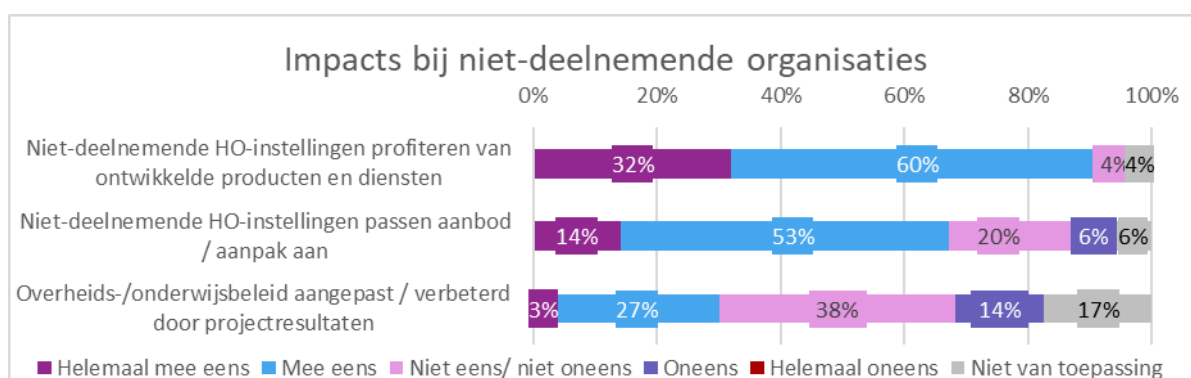
Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=68). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen, dus tellen op tot meer dan 100%

daaraan gerelateerd “modularisering onderwijs”, “flexibilisering onderwijsaanbod”, en “verbinding onderwijs en arbeidsmarkt”).

2.5.5 Bredere impacts – niet deelnemende organisaties

Respondenten zijn tot slot ook gevraagd naar hun inschatting van eventuele indirecte bredere impacts buiten hun organisatie. Onderstaande figuur laat hier de resultaten van zien en geeft aan dat respondenten met name mogelijk impacts zien bij andere HO-instellingen, en in mindere mate op het gebied van beleid. Respondenten schatten in dat ook **niet-deelnemende HO-instellingen profiteren van ontwikkelde producten en diensten**, zoals aangegeven door 32% van de respondenten die het hier helemaal mee eens is en 60% die het ermee eens is. Volgens ruim twee derde van respondenten leidt dit ook tot **aanpassingen van aanbod en aanpak** van deze instellingen (14% helemaal mee eens en 53% mee eens). **De invloed op overheids- en onderwijsbeleid** blijkt minder zichtbaar; slechts 3% is het hier helemaal mee eens en 27% mee eens, terwijl 38% neutraal blijft en 14% het oneens is.

FIGUUR 2.15 GEOBSERVEERDE IMPACTS BUITEN DE EIGEN ORGANISATIE

Bron: auteurs, op basis van enquête onder coördinatoren KA2 projecten (N=64).

De open opmerkingen zijn ook illustratief voor de mogelijk impacts; diverse respondenten geven hierin concrete voorbeelden. Ten aanzien van de toepassing van **onderwijsmaterialen en digitale tools** ook buiten deelnemende instellingen verwijst een respondent bijvoorbeeld naar het gebruik van open online leermiddelen en lesmateriaal dat door andere hogescholen en bedrijven wordt gebruikt.

“Het gecreëerde onderwijsmateriaal wordt bij accountancybedrijven buiten onze organisatie gebruikt”

Daarnaast heeft **curriculumontwikkeling en toetsing** geleid tot innovaties zoals curriculumonafhankelijke toetsing en nieuwe onderwijsmodules in Europese studieprogramma's. Ook worden voorbeelden genoemd van **netwerkuitbreiding en kennisdeling** met nieuwe instellingen als gevolg van deelname, zoals blijkt uit nieuwe duurzame samenwerking, presentaties op internationale conferenties en gebruik van projectuitkomsten in gastcolleges en MOOCs. Verder zijn **beleids- en institutionele veranderingen** zichtbaar, zoals de toevoeging van online studentenuitwisselingen aan onderwijsbeleid en de implementatie van projectresultaten door andere instellingen.

“Online studentenexchange is toegevoegd aan ons onderwijsbeleid, [een] hogeschool [in het buitenland] heeft onze module sociale inclusie ook gebruikt. Andere hogescholen hebben inspiratie opgedaan m.b.t. ons keuzevak Grensverleggende Pedagogiek”

Tot slot heeft het project bijgedragen aan **lokale impact**, zoals de versterking van de relatie tussen onderwijsinstellingen en stadsdelen, wat tot nieuwe initiatieven heeft geleid.

2.6 Verbeterpunten

De diverse antwoorden van respondenten in de vorige secties wijzen erop dat respondenten in grote mate positief zijn over de bereikte resultaten en de diverse veranderingen die deelname aan Erasmus+ in gang heeft gezet in hun organisatie en daarbuiten. Dit wordt nog eens bevestigd wanneer respondenten gevraagd worden suggesties en verbeterpunten aan te dragen. In totaal 39 van de 64 respondenten gaf desgevraagd suggesties voor verbetering, maar deze richtten zich vrijwel geheel op procesmatige zaken en slechts in zeer beperkte mate op elementen die de impact van Erasmus+ in de weg kunnen staan. Ook zijn veel procesmatige opmerkingen het gevolg van het bestaande (Europese) wetgevingskader waarbinnen Erasmus+ door het NA wordt uitgevoerd. Voor de volledigheid zijn deze de meest genoemde categorieën hieronder kort uitgelicht:

- **Vermindering van administratieve lasten en bureaucratie:** Veel respondenten wijzen op de aanzienlijke administratie- en rapportageverplichtingen die bij Erasmus+ projecten komen kijken. Ze pleiten voor vereenvoudiging van subsidieaanvragen, kortere formulieren en minder bureaucratische verplichtingen. De mogelijkheden hiertoe zullen met de Europese Commissie in een toekomstige programmaperiode verder verkend kunnen worden.
- **Financiering en budgettering:** Een aantal respondenten zijn kritisch op de financieringsstructuur, zoals co-financieringseisen en lumpsum budgettering. Het blijft hier van belang de vraag vanuit instellingen naar hogere vergoedingen en meer flexibiliteit te rijmen met de programmatische eisen en budgettaire kaders van Erasmus+.
- **Beoordeling en evaluatieprocessen:** Respondenten ervaren beoordelingsprocedures als tijdrovend die niet altijd aansluiten bij hun onderwijssector of discipline. Ze onderstrepen het belang van deskundigheid van beoordelaars en het bieden van transparantie in het aanvraagproces.
- **Verbetering van ondersteuning en communicatie:** Er is behoefte aan betere voorlichting en ondersteuning, en respondenten benoemen de aanvullende ondersteuning die het Nationale Agentschap zou kunnen verlenen bij aanvragers en coördinatoren.
- **Duurzaamheid en milieuvriendelijke maatregelen** Enkele respondenten wijzen op de noodzaak van duurzamere reisvergoedingen en meer aandacht voor groene initiatieven binnen Erasmus+.

3 Impact Erasmus+: onderzoek onder KA1-deelnemers

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van een online enquête onder medewerkers/docenten in het ho die aan een KA1 mobiliteitsactie hebben deelgenomen. Deze enquête is uitgezet in opdracht van het Nationaal Agentschap (NA) Erasmus+ en heeft als doel om in kaart te brengen op welke manier deelname aan Erasmus+ een positieve bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van nieuwe kennis en vaardigheden.

Daartoe is een vragenlijst ontwikkeld die is uitgezet onder medewerkers van instellingen die deel hadden genomen. Om deze medewerkers te bereiken zijn de projectcoördinatoren van de KA1-projecten in de vorige programma periode (2014-2020) benaderd met het verzoek om de uitnodiging naar de survey te delen naar deelnemers in hun instelling.

Op 24 januari 2025 is de uitnodiging aan 165 projectcoördinatoren verstuurd met het verzoek de uitnodiging te delen met deelnemende medewerkers aan een KA1-mobiliteit, gevolgd door in totaal één reminder aan de projectcoördinatoren.⁴ Respondenten konden deelnemen aan de online enquête door gebruik te maken van de toegangslink die door hun coördinator is gedeeld, tot uiterlijk 24 februari 2025. In totaal zijn daarbij 104 antwoorden verzameld, waarvan 97 volledig ingevuld en zeven gedeeltelijk⁵.

3.2 Achtergrondkenmerken respondenten

Deze sectie gaat kort in op de persoonskenmerken van deelnemers aan de enquête. Daarbij is van belang te benadrukken dat de enquête niet heeft beoogd om een representatieve steekproef onder KA1-deelnemers te trekken. De respondenten zijn decentraal door coördinatoren benaderd. Toch is het relevant om op een aantal basiscriteria de achtergrondkenmerken van respondenten in kaart te brengen. Zo kunnen bepaalde patronen in beantwoording nader wordt geduid.

Tabel 2.1 laat zien dat de meeste respondenten op hogescholen werkzaam zijn (62), tegenover 42 respondenten bij universiteiten. Met name in de groep medewerkers met een onderwijs- en onderzoeksfunctie is te zien dat het overgrote deel werkzaam is op een hogeschool; 40 respondenten werkzaam op een hogeschool hebben een onderwijsfunctie, ten opzichte van 6 bij een universiteit, en 11 met een onderzoeksfunctie op een hogeschool tegenover 4 bij een universiteit. Medewerkers van universiteiten die hebben deelgenomen zijn dan weer vaker werkzaam in staf / management functies⁶.

TABEL 3.1 OVERZICHT VERDELING INSTELLING EN FUNCTIE RESPONDENTEN

		Hogeschool	Universiteit	Totaal**
Medewerker	met	40	6	46
onderwijsfunctie				
Medewerker	met	11	4	15
onderzoeksfunctie				
Medewerker	in	8	22	30
staf/management				

⁴ In totaal zijn er 165 projectcoördinatoren via de mail benaderd, waarvan 46 'bounces' zijn ontvangen. Hiermee zijn er 119 projectcoördinatoren effectief benaderd.

⁵ Gedeeltelijk ingevulde antwoordformulieren waarbij respondenten alleen de vragen met achtergrondinformatie hebben ingevuld zijn niet meegenomen in dit totaal. In totaal zijn 17 deels ingevulde enquêtes niet geïncludeerd omdat geen enkele inhoudelijke vraag ingevuld was.

⁶ Deze cijfers zijn de verdeling tussen respondenten aan de survey. Er is geen informatie over de gehele populatie, en kunnen dus ook geen conclusies worden getrokken of de groep respondenten op enige vorm overeenkomt met de groep deelnemers aan KA1-mobiliteitsacties.

Medewerker ondersteunende administratieve/ technische functie	in	12	18	30
Totaal**		71 (62 uniek)	50 (42 uniek)	121

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=104).

Een eerste analyse van de achtergrondkenmerken laat zien dat bijna dubbel zoveel vrouwen als mannen hebben deelgenomen aan de enquête (61 tegen 35). Respondenten zijn wel relatief goed verspreid over onderstaande leeftijdscategorieën.

TABEL 3.2 OVERZICHT VERDELING GESLACHT & LEEFTIJD RESPONDENTEN

	Man	Vrouw	Anders / niet ingevuld	Totaal
t/m 35 jaar	5	11	0	16
36-45 jaar	11	14	1	26
46-55 jaar	9	21	0	30
Ouder dan 55 jaar	10	15	0	25
Niet ingevuld	0	0	7	7
Totaal	35	61	8	104

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=104).

Onderstaande tabel laat zien dat de respondenten relatief goed verdeeld zijn over de verschillende sectoren; alleen uit de sector aarde en milieu hebben geen respondenten deelgenomen aan de enquête.

TABEL 3.3 OVERZICHT VERDELING INSTELLING EN SECTOR

	Hogeschool	Universiteit	Totaal
Interdisciplinair	1	2	3
Aarde en milieu	0	0	0
Economie en Bedrijf	5	2	7
Exact en Informatica	2	1	3
Gedrag en Maatschappij	1	1	2
Gezondheid	1	3	4
Kunst en Cultuur	5	0	5
Onderwijs en Opvoeding	1	1	2
Recht en bestuur	5	3	8
Taal en communicatie	10	8	18
Techniek	2	2	4
Anders, namelijk:	2	1	3
Niet van toepassing	12	1	13
Niet ingevuld	15	17	32
Totaal	62	42	104

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=104).

3.3 Ervaringen met deelname

3.3.1 Reden voor deelname

Er zijn diverse redenen te noemen om aan Erasmus+ projecten deel te willen nemen. Te denken valt bijvoorbeeld aan de wens om persoonlijke vaardigheden verder te ontwikkelen, om nieuwe ervaringen en inspiratie op te doen, en bijvoorbeeld om specifieke institutionele activiteiten te ontplooiën. Binnen elk van deze drie elementen zijn respondenten in detail

gevraagd om aan te geven welke een rol heeft gespeeld bij hun keuze tot deelname aan Erasmus+.

Allereerst wordt de **ontwikkeling van persoonlijke vaardigheden** besproken. De meeste deelnemers (59%) noemen de verdere ontwikkeling van hun kennis en competenties in hun thematisch vakgebied als motivatie om deel te nemen aan Erasmus+, gevolgd door het versterken van interculturele vaardigheden (50%). Sociale vaardigheden zoals aanpassingsvermogen en samenwerken zijn voor 24% van de respondenten een reden om deel te nemen aan Erasmus+. Het verbeteren van taalvaardigheid in een vreemde taal (15%) en pedagogisch-didactische vaardigheden (13%) worden door een kleinere groep als motivatie gezien. Slechts 5% van de respondenten ziet een verdere ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden als een belangrijke motivatie om deel te nemen in Erasmus+.

FIGUUR 3.1 MOTIVATIE VOOR DEELNAME – PERSOONLIJKE VAARDIGHEDEN

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=104). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Bij het inzoomen op het **opdoen van persoonlijke inzichten en ervaringen**, blijkt de meest genoemde reden voor deelname het internationaliseren van het professionele netwerk (69%). Dit geeft aan dat veel deelnemers vooral internationale samenwerking en contacten willen versterken. Daarnaast zoekt 35% inspiratie voor de inhoud van curricula en onderwijsprogramma's. Nieuwe onderwijsmethodes worden door 24% als motivatie voor deelname genoemd, terwijl 22% deelneemt om ervaring op te doen met studentenondersteuning en professionele begeleiding. Slechts 8% noemt inspiratie voor het doen van wetenschappelijk onderzoek als motivatie.

FIGUUR 3.2 MOTIVATIE VOOR DEELNAME – PERSOONLIJKE ERVARING

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=104). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Als institutionele redenen om deel te nemen aan Erasmus+ blijken met name een sterke focus op samenwerking en onderwijsontwikkeling een rol te spelen. De meest genoemde reden (52%) is het versterken van strategische samenwerking met een onderneming of onderwijsinstelling, zowel die van bestaande partnerschappen (52%) als nieuwe samenwerking (39%). Het opzetten van gezamenlijke onderwijsprogramma's tussen partnerinstellingen is voor 23% een motivatie, terwijl dit 8% is voor gezamenlijke onderzoeksprogramma's. De erkenning en integratie van studentenmobiliteit wordt door 13% als reden voor deelname genoemd. Het stimuleren van werkgeversbetrokkenheid in curriculumontwikkeling wordt minder vaak genoemd (2%).

FIGUUR 3.3 MOTIVATIE VOOR DEELNAME – INSTITUTIONELE REDEN

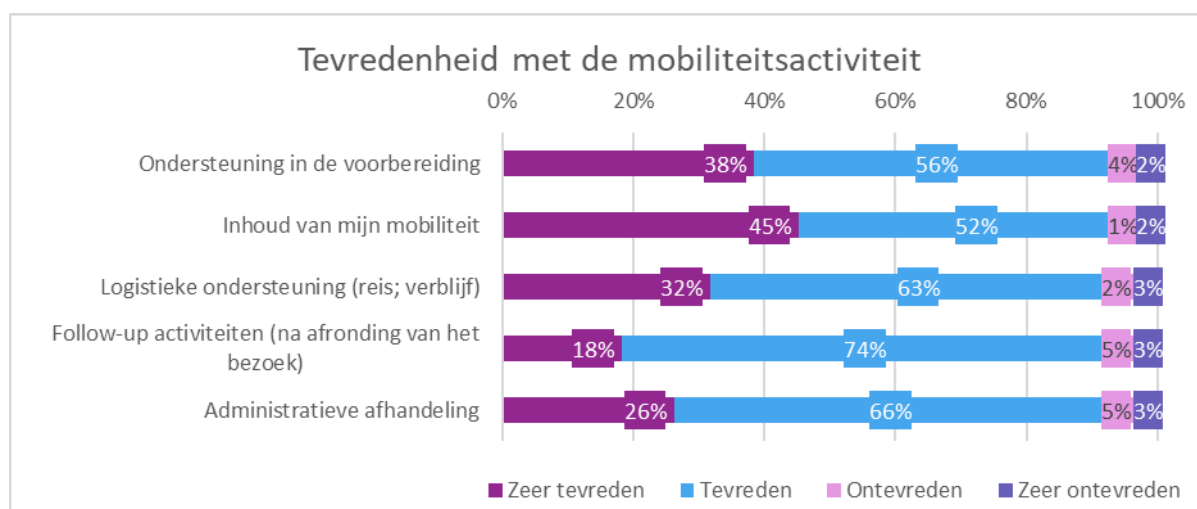

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=104). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

3.3.2 Tevredenheid met deelname

Deelnemers aan Erasmus+ zijn over het algemeen **bijzonder tevreden met de specifieke mobiliteitsactiviteiten** waar zij aan hebben deelgenomen. Allereerst geeft 93% van de respondenten aan dat hun meest recente deelname in (zeer) sterke mate voldeed aan hun verwachtingen. De inhoud van de mobiliteit wordt het hoogst gewaardeerd (52% tevreden, 45% zeer tevreden), gevolgd door de logistieke ondersteuning (reis, verblijf) wordt ook positief beoordeeld (63% tevreden en 32% zeer tevreden) en de ondersteuning in de voorbereiding. Ten aanzien van de follow-up activiteiten na afronding van het bezoek en de administratieve afhandeling is het overgrote deel van respondenten ook tevreden of zeer tevreden; hier is in totaal 8% van respondenten niet tevreden.

FIGUUR 3.4 TEVREDENHEID MET MOBILITEITSACTIE

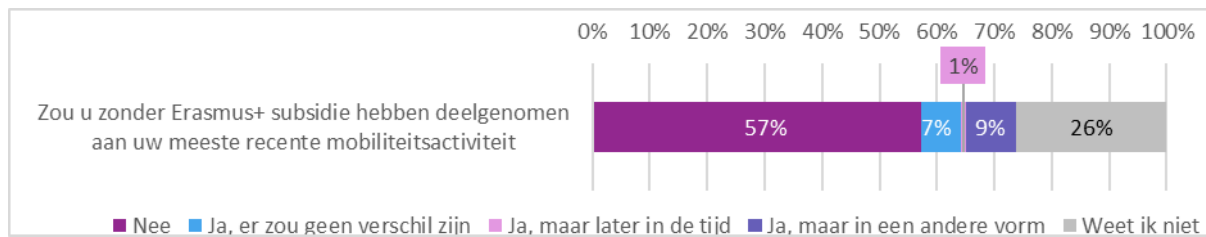

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=103).

3.3.3 Toegevoegde waarde Erasmus+ subsidie

De resultaten van de enquête laten zien dat Erasmus+ een belangrijke toegevoegde waarde vormt in het ondersteunen van mobiliteitsacties. Om de additionaliteit van de Erasmus+ subsidie op deelname aan mobiliteit te toetsen is aan deelnemers gevraagd of zij ook zonder Erasmus+ subsidie zouden hebben deelgenomen aan hun meest recente mobiliteit. In totaal 57% van de bevroegde deelnemers geeft aan dat niet het geval zou zijn geweest. Een aanzienlijk deel van de respondenten (26%) geeft aan dit niet te weten, en slechts 7% geeft aan dat de mobiliteit op vergelijkbare wijze zou hebben plaatsgevonden. Daarbij is van belang dat respondenten waarvan de meest recente mobiliteitsactie al langer dan twee jaar geleden heeft plaatsgevonden significant vaker vaststellen (76% tegenover 48%) dat ze zonder Erasmus+ geen deel hadden (kunnen) nemen aan de mobiliteitsactie. Dit verschil is relevant aangezien respondenten naarmate meer tijd verstrijkt ook een breder perspectief kunnen opbouwen van mogelijke alternatieve financieringsvormen. Daarmee versterkt dit de bevinding dat Erasmus+ een belangrijke toegevoegde waarde vormt in het ondersteunen van mobiliteitsacties.

FIGUUR 3.5 ADDITIONALITEIT ERASMUS+ SUBSIDIE

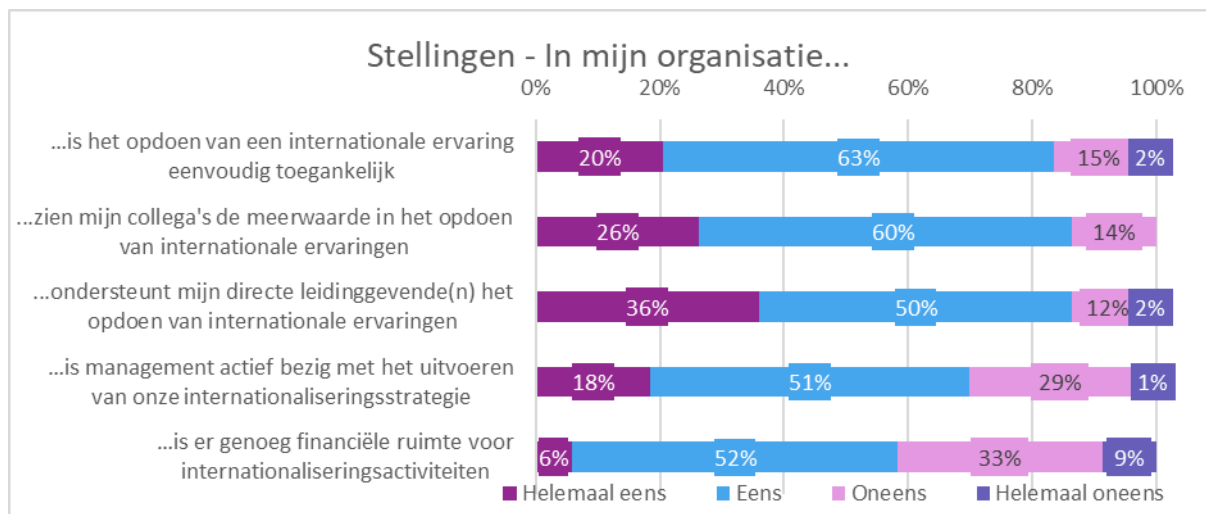

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=103).

3.3.4 Ondersteuning van organisatie

De meerderheid van de respondenten vindt dat internationale ervaring toegankelijk is, erkend wordt door collega's en ondersteund wordt door leidinggevenden. Met name als het gaat om de ervaren ondersteuning door direct leidinggevenden erkent 36% van de respondenten dit als zeer positief te ervaren, en nog eens 50% als positief. Hoewel een meerderheid van respondenten erkennen dat management van hun afdeling ook actief bezig is met de uitvoering van de institutionele internationaliseringsstrategie, geeft iets minder dan een derde (30%) aan dit niet zo te ervaren. De financiële ruimte om internationaliseringsactiviteiten te ondersteunen kunnen daarbij een mogelijke beperkende factor spelen. Een krappe minderheid (42%) wijst op beperkingen in de financiële ruimte om internationaliseringsactiviteiten te ontplooiën.

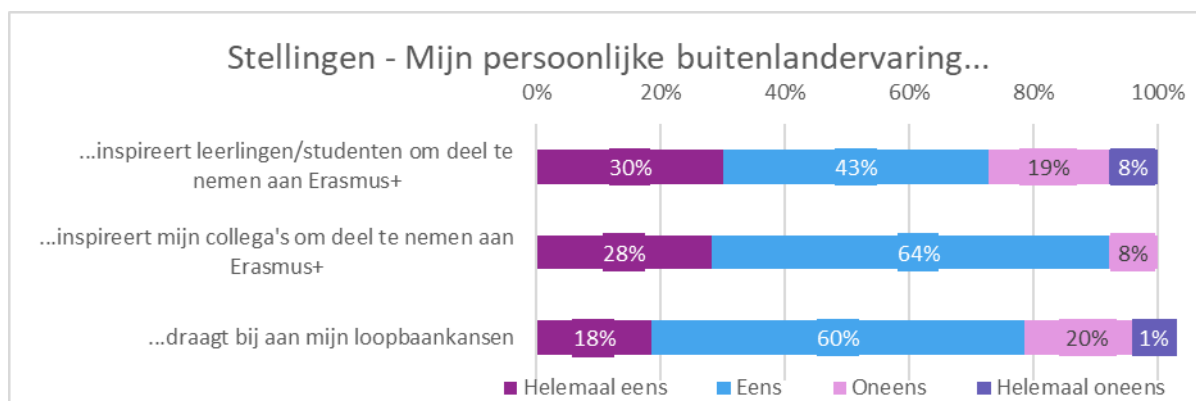
FIGUUR 3.6 STELLINGEN TEN AANZIEN VAN ONDERSTEUNING VANUIT ORGANISATIE

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=103).

De inspiratie van deelname aan Erasmus+ wordt onderschreven door deelnemers; 92% van de deelnemers geven aan dat hun buitenland ervaring ook andere collega's inspireert om deel te nemen aan Erasmus+. Drie kwart ziet dat de ervaring ook hun leerlingen en studenten inspireert om deel te nemen. Tot slot ziet 78% ook dat deelname aan Erasmus+ een positieve bijdrage kan leveren aan verdere loopbaankansen.

FIGUUR 3.7 STELLINGEN TEN AANZIEN VAN DE PERSOONLIJKE ERVARING

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=103).

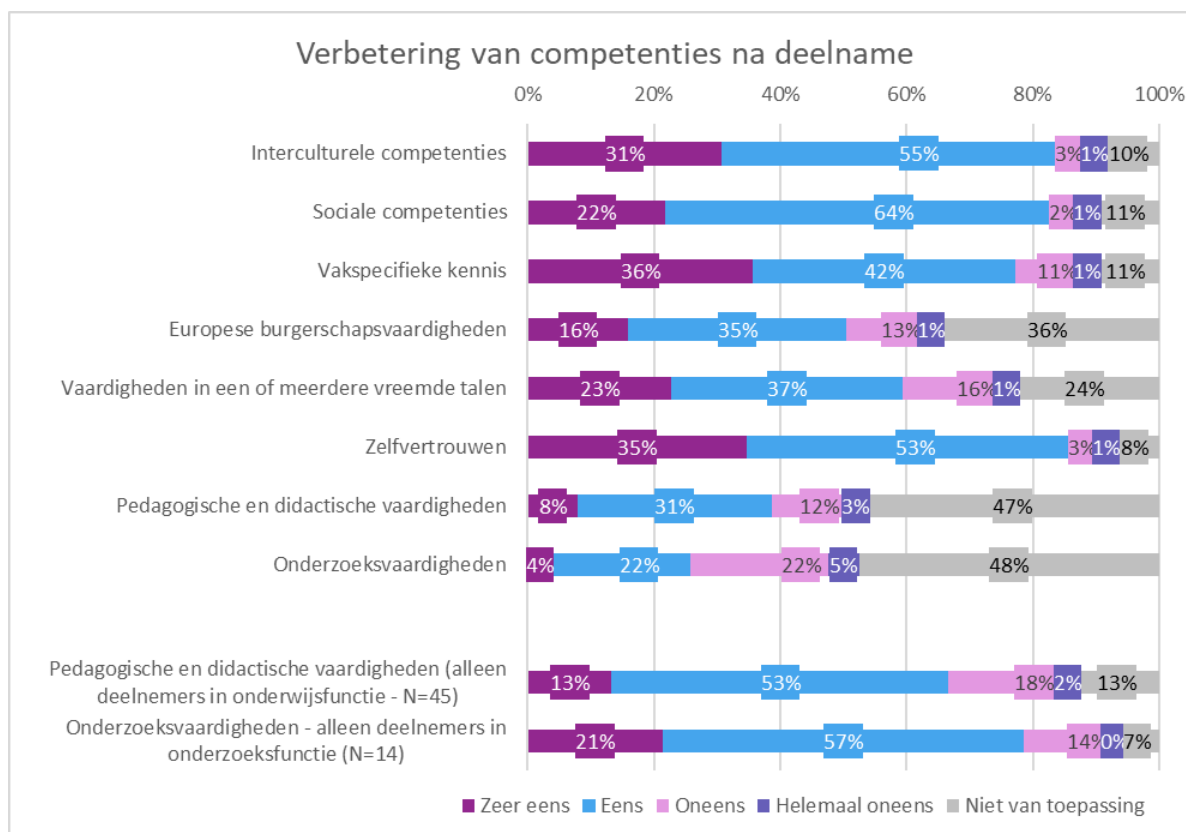
3.4 Impacts op individueel niveau

Om de mogelijke impacts van deelname aan Erasmus+ mobiliteitsacties vast te stellen zijn respondenten gevraagd om aan te geven of zij zich herkennen in veranderingen van hun persoonlijke competenties, specifiek nieuwe inzichten hebben opgedaan, en al dan niet een verandering zien in hun houding op een aantal burgerschapscriteria. Tot slot zijn deelnemers gevraagd om aan te geven in hoeverre deelname aan Erasmus+ ook tot een verandering heeft geleid in hun dagelijkse werkzaamheden.

3.4.1 Verbetering competenties/vaardigheden

De resultaten van de enquête laten zien dat de **meeste respondenten overwegend positief zijn over de verbetering van hun competenties op verschillende gebieden na deelname aan Erasmus+ mobiliteitsacties**. Deelnemers wijzen het vaakst op verbeteringen in zelfvertrouwen, sociale competenties en interculturele competenties, zoals erkend door respectievelijk 88%, 86% en 86% van de respondenten. Ook voor overige competenties zijn respondenten overwegend positief en zien zij doorgaans in (ruime) meerderheid een verbetering. Hierbij is wel van belang om de resultaten ten aanzien van pedagogische, didactische en onderzoeksvaardigheden apart te bespreken. Doordat ruwweg de helft van de respondenten geen onderwijs- of onderzoeksfunctie bekleden zijn deze competenties voor deze groep ook niet van toepassing. Na het uitsplitsen van deze score naar relevante doelgroepen blijkt ook hier het bredere positieve beeld bevestigd. Van alle deelnemers in een onderwijsfunctie ziet 66% een verbetering van hun pedagogische en didactische competenties. Voor deelnemers in een onderzoeksfunctie is het aandeel dat een verbetering ziet nog groter, met 78%.

FIGUUR 3.8 VERBETERING VAN COMPETENTIES NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=101).

Ook in de open antwoorden verwijzen diverse respondenten naar de **bijdrage van Erasmus+ aan een bredere (inter)culturele bewustwording** en het besef van een bredere Europese identiteit binnen onderwijsinstellingen.

"Europees besef en burgerschap binnen vakdomein en breder voor zowel collega als student."
 "Wederzijds begrip voor cultuur- en onderwijsverschillen."
 "Inzicht krijgen hoe een land cultureel en administratief werkt. Daarnaast het verschil in kansen voor studenten en medewerkers tussen beide landen."

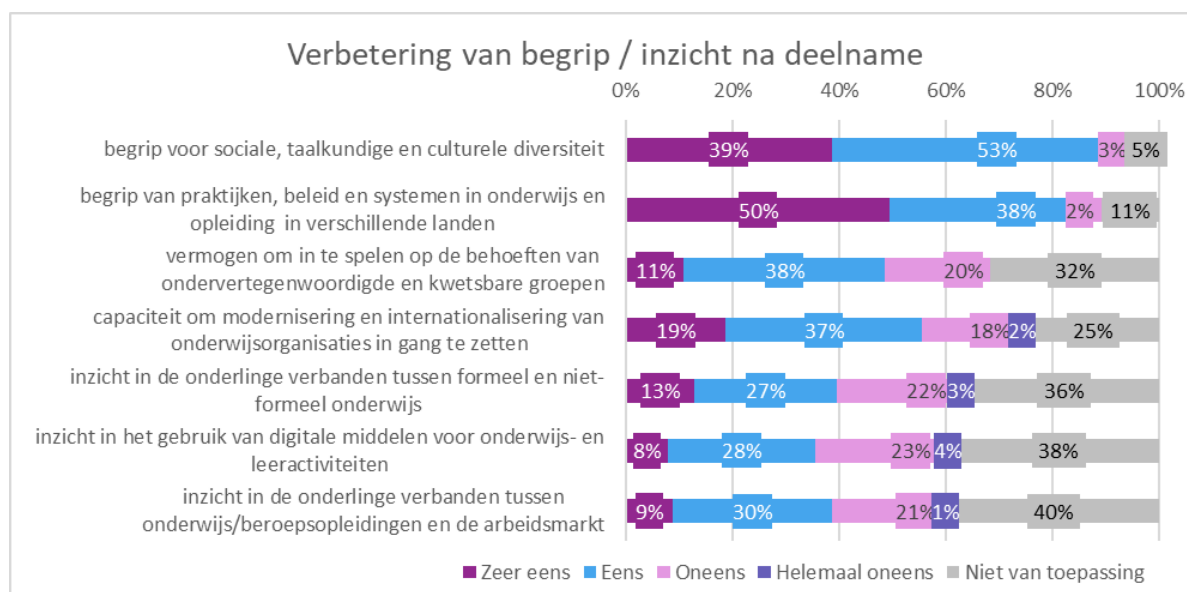
3.4.2 Specifieke inzichten/ervaringen

Ook op het gebied van specifieke ervaringen naar aanleiding van deelname aan de Erasmus+ mobiliteitsactie zijn respondenten overwegend positief.

Over het algemeen geven de meeste respondenten aan dat ze aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt op diverse gebieden. Het begrip voor **sociale, taalkundige en culturele diversiteit is bij 92%** van de deelnemers toegenomen, terwijl 88% aangeeft meer inzicht te hebben gekregen in **onderwijsbeleid en -systemen in verschillende landen**. De toename van het **vermogen om in te spelen op de behoeften van ondervertegenwoordigde en kwetsbare groepen** als gevolg van deelname wordt minder sterk ervaren; 49% geeft aan hier meer inzicht in te hebben gekregen, terwijl 20% dit niet zo ervaart en 32% het niet van toepassing vindt. Ook de capaciteit om modernisering en internationalisering van onderwijsorganisaties in gang te zetten wordt wisselend beoordeeld, waarbij 56% aangeeft dat hun inzicht is verbeterd, maar 20% dit niet onderschrijft.

In het verkrijgen van **aanvullende inzichten in de bredere onderwijscontext** zijn de meningen meer verdeeld. Slechts 40% van de respondenten geeft aan een beter begrip te hebben gekregen van de samenhang tussen formeel en niet-formeel onderwijs, terwijl 25% hier geen verbetering in ervaart en 36% het niet relevant vindt. Ook geeft 36% aan een beter inzicht te hebben in het gebruik van digitale middelen voor onderwijs- en leeractiviteiten, terwijl 27% dit niet herkent en 38% het niet van toepassing acht. Het inzicht in de verbanden tussen onderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt is bij 39% toegenomen, maar 22% ziet hierin geen groei en 40% beschouwt het als niet relevant.

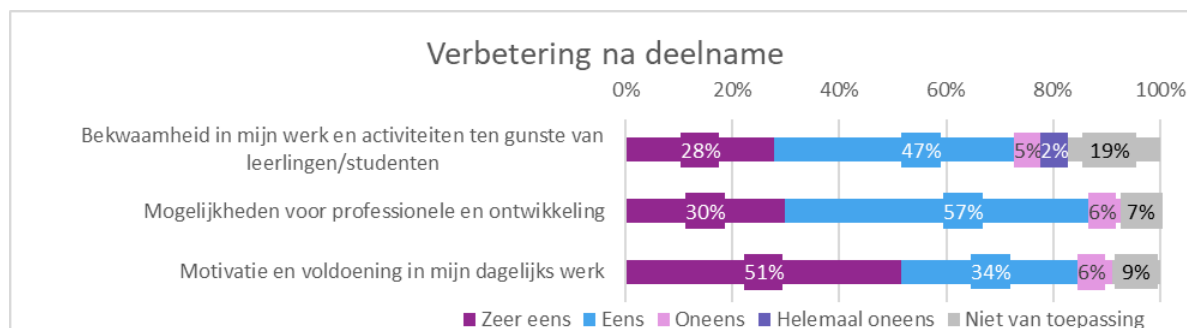
FIGUUR 3.9 VERBETERING VAN BEGRIP/INZICHTEN NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=101).

Op het gebied van **werkbeleving en professionele groei** zijn deelnemers erg positief over de verbetering die zij na deelname aan de Erasmus+ mobiliteit hebben ervaren. Driekwart van de respondenten (75%) ervaart dat zij beter toegerust zijn in hun werk en activiteiten ten gunste van leerlingen of studenten. De meest uitgesproken verbetering wordt gerapporteerd op het gebied van professionele ontwikkelingsmogelijkheden, waarbij 87% aangeeft dat dit is toegenomen sinds deelname. Ook motivatie en voldoening in het dagelijks werk laten een sterke verbetering zien, met 85% die aangeeft dat hun motivatie is gegroeid en slechts 6% die dit niet zo ervaart.

FIGUUR 3.10 ALGEMENE GEOBSERVEERDE VERBETERINGEN NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=101).

Ook in de open antwoorden wijzen respondenten op de nieuwe vaardigheden en inzichten die zij hebben opgedaan die bijdragen aan hun professionele ontwikkeling en zelfvertrouwen.

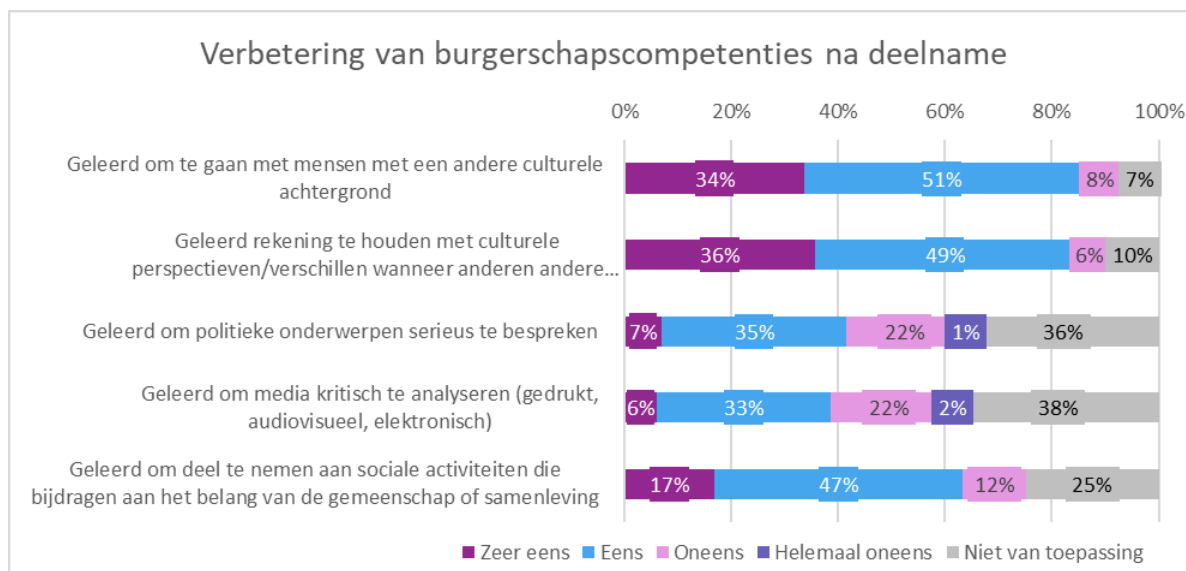
"Dat ik als werknemer geïnspireerd en meer gemotiveerd ben teruggekomen, met meer kennis die ik in mijn dagelijks werk kan toepassen."
 "Zelfvertrouwen."
 "De flexibiliteit, kennis en ervaring die ik heb opgedaan. Het is vooral een persoonlijke verrijking geworden."

3.4.3 Verandering als gevolg van burgerschapscompetenties

Ook ten aanzien van burgerschapscompetentie lijkt Erasmus+ een positieve bijdrage te leveren. De meeste deelnemers geven aan dat hun vermogen om met mensen met een andere culturele achtergrond om te gaan is verbeterd, waarbij 85% dit bevestigt (51% eens en 34% helemaal eens). Een vergelijkbaar patroon is te zien bij het rekening houden met culturele perspectieven en verschillen, waar 49% een verbetering ziet en 36% dit zelfs in sterke mate bevestigt, met slechts 6% die het hier niet mee eens is.

Bij meer maatschappelijke en analytische vaardigheden zijn de uitkomsten gemengder, met name doordat een groter deel van respondenten hier aangeeft dit niet van toepassing te achten. Het vermogen om politieke onderwerpen serieus te bespreken is volgens 42% verbeterd, maar een relatief groot aandeel (22%) ervaart geen vooruitgang en 36% vindt dit niet van toepassing. Ook het kritisch analyseren van media laat vergelijkbare resultaten zien: 39% van de deelnemers geeft aan verbetering, terwijl 22% dit niet zo ervaart en 38% het niet van toepassing acht. Deelname aan sociale activiteiten die bijdragen aan de gemeenschap wordt door 64% als toegenomen ervaren, terwijl 12% dit niet herkent en 25% het niet relevant vindt.

FIGUUR 3.11 VERANDERINGEN IN BURGERSCHAPSCOMPETENTIES NA DEELNAME ERASMUS+

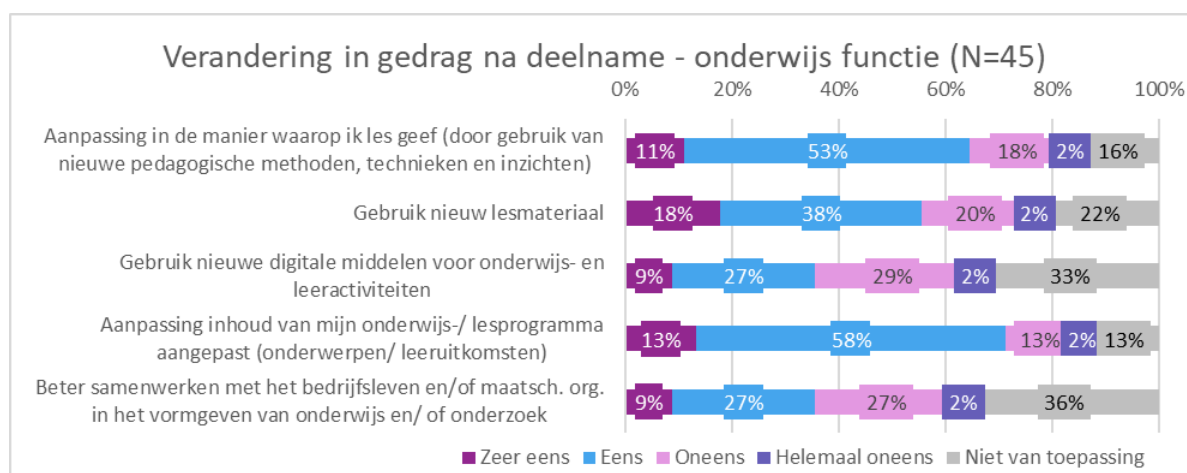
Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=101).

3.4.4 Gedragsverandering als gevolg van deelname

De sterkste voorbeelden van impact zijn de vormen die niet alleen leiden tot verandering van inzichten, maar juist ook waar sprake is van zichtbare veranderingen in gedrag. Ondanks dat deze enquête gedrag niet kan meten, kunnen deelnemers wel worden bevraagd om op hun gedrag te reflecteren. Daarbij is het met name relevant om te concentreren op de deelnemers die hun ervaringen toepassen in een onderwijsfunctie en onderzoeksfunctie. Ten

aanzien van de deelnemers met een onderwijsfunctie wordt voornamelijk melding gemaakt van aanpassingen van de manier waarop lesgegeven wordt (64%) en de inhoud van onderwijs- en lesprogramma's (71%). Respondenten rapporteren in mindere mate (maar nog altijd in meerderheid) dat zij na deelname aan de mobiliteitsactie nieuw lesmateriaal zijn gaan gebruiken. Opvallend is dat het gebruik van nieuwe digitale middelen en samenwerking met het bedrijfsleven het minst vaak wordt genoemd; ook vindt een derde (33% en 36% respectievelijk) dit ook niet van toepassing op hun onderwijspraktijk.

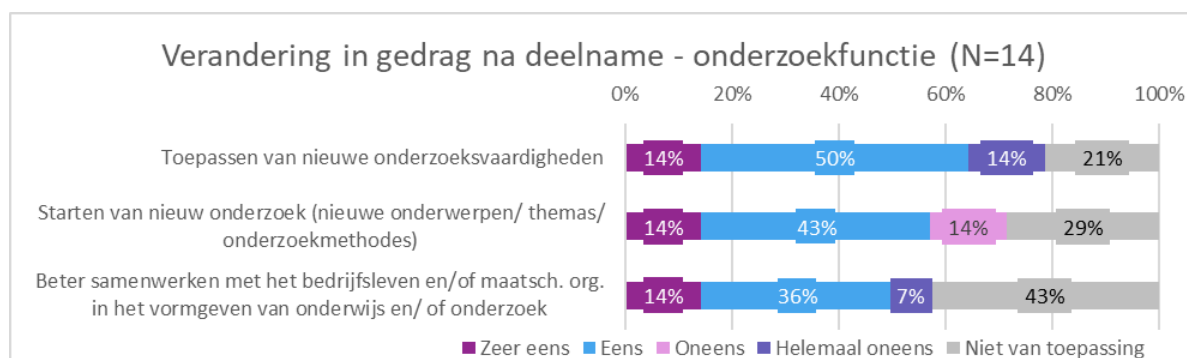
FIGUUR 3.12 GEDRAGSVERANDERING NA DEELNAME ERASMUS+ - RESPONDENTEN IN EEN ONDERWIJSFUNCTIE

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=45). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Een ruime meerderheid van de deelnemers met een functie gerelateerd aan onderzoek geeft aan na deelname van Erasmus+ ook nieuwe onderzoeksvaardigheden toe te passen (64%) en nieuwe soorten onderzoek te doen (57%). In de interpretatie van deze cijfers is het wel van belang te onderkennen dat het om een relatief kleine groep respondenten gaat. De helft van deze groep ziet ook een verbetering in de samenwerking met het bedrijfsleven of maatschappelijke organisaties, naast 43% van de deelnemers die dit niet van toepassing acht.

FIGUUR 3.13 GEDRAGSVERANDERING NA DEELNAME ERASMUS+ - RESPONDENTEN IN EEN ONDERZOEKFUNCTIE

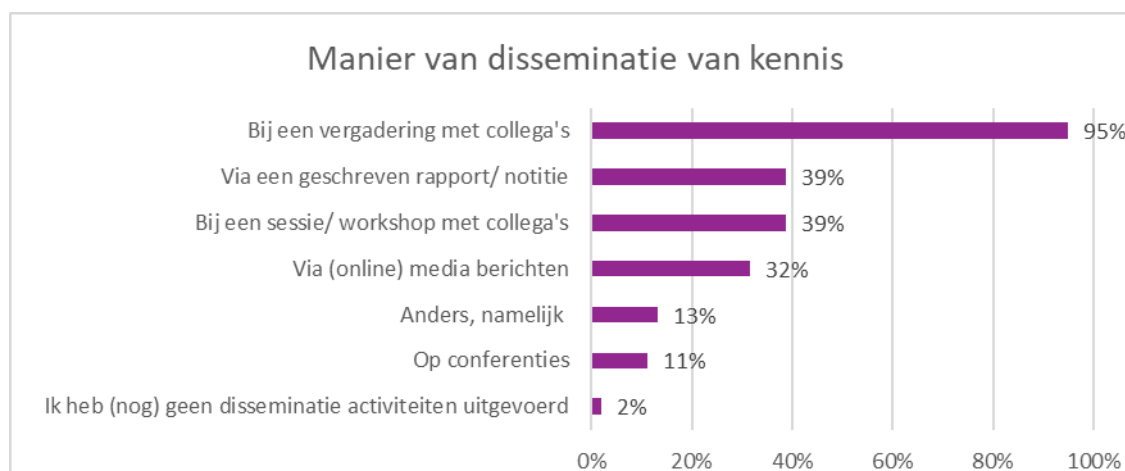
Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=14).

3.5 Impacts op organisatieniveau

3.5.1 Disseminatie van ervaringen

Om van impact op persoonlijk vlak naar eventuele impacts op het niveau van organisaties te komen is het een vereiste dat er op de een of andere een overdracht van kennis plaatsvindt. De resultaten uit de enquête laten zien dat dit ook daadwerkelijk gebeurt; slechts 2% van oud-deelnemers geeft aan dat op geen enkele wijze disseminatie van de ervaringen heeft plaatsgevonden. De meest gebruikelijk weg is via een vergadering (95%), met afstand gevolgd door schriftelijke bijdrage (39%) of mondeling via een workshop of andersoortig overleg (39%) of conferenties (11%). 32% van deelnemers geeft ook gebruik te hebben gemaakt van (online) mediaberichten. Respondenten die voor "anders" kozen (13%), wijzen merendeels op informele contacten en één-op-één gesprekken.

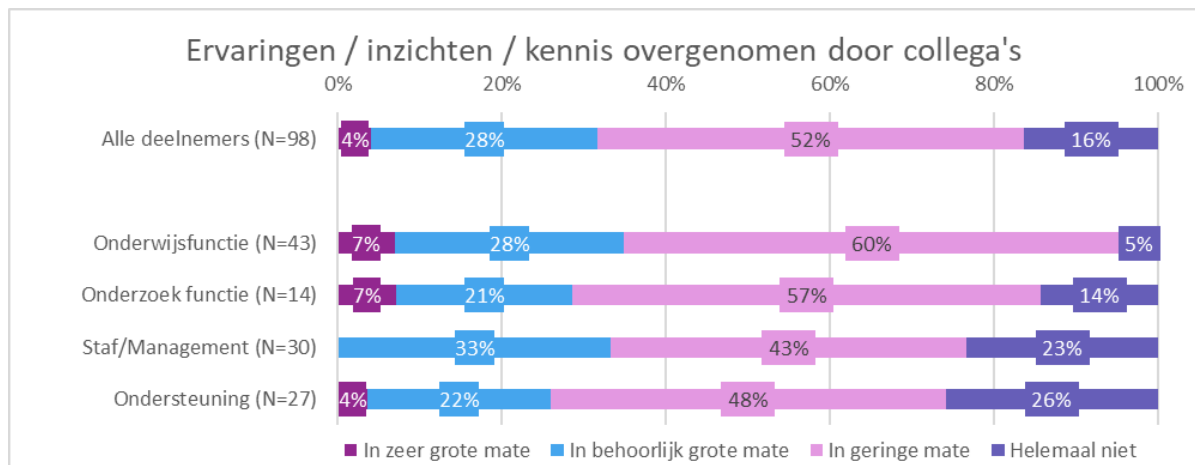
FIGUUR 3.14 WIJZE VAN DISSEMINATIE VAN KENNIS

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=98). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Voordat logischerwijs op organisatieniveau impacts kunnen worden verwacht is het essentieel dat na disseminatie van opgedane kennis en ervaring deze ook wordt overgenomen door collega's. De enquêteresultaten laten zien dat hier in veel gevallen sprake van is, al verschilt de mate waarin. Zo geeft 32% van de ondervraagden aan dat hier (zeer) grote mate sprake van is in hun instelling, en ziet nog eens 52% ten minste in geringe mate dat ervaringen worden overgenomen door collega's. De resultaten suggereren verschillen tussen de soorten functies van deelnemers, waarbij respondenten met een onderwijsfunctie relatief vaker zien dat hun ervaringen worden meegenomen, terwijl dit bij deelnemers in een staf/ management functie of ondersteunende (technische of administratieve) functie minder vaak het geval is (26% ziet dat helemaal geen ervaringen door collega's worden overgenomen).

FIGUUR 3.15 ERVARINGEN VERKREGEN DOOR COLLEGA'S – PER TYPE FUNCTIE

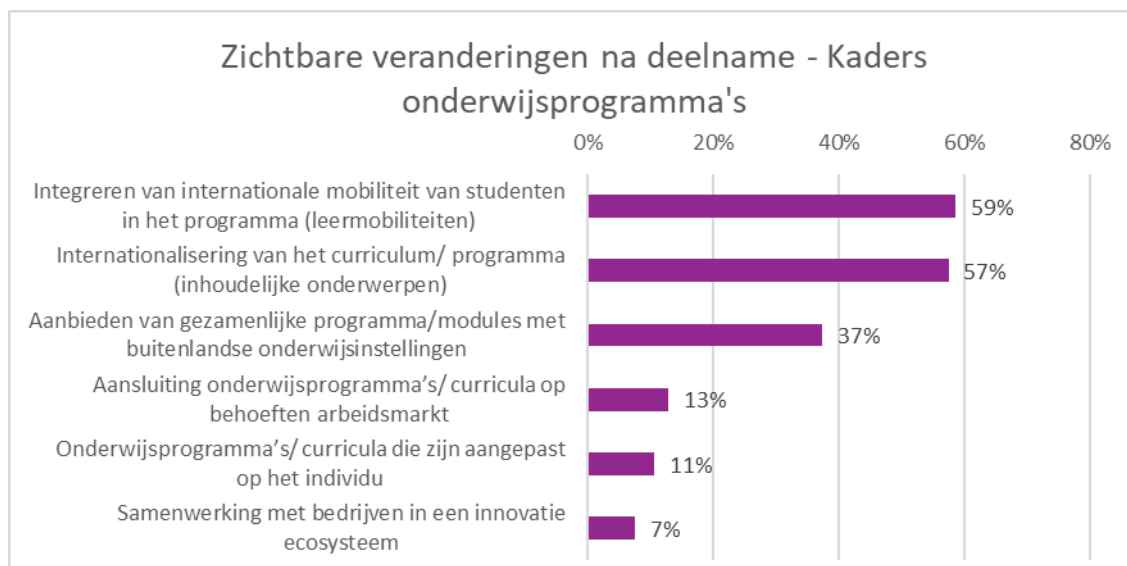
Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=98).

3.5.2 Veranderingen op organisatieniveau

Er kunnen zich diverse soorten veranderingen voordoen op organisatieniveau wanneer personeel deelneemt aan Erasmus+ mobiliteitsacties. Deze sectie concentreert zich op drie types: onderwijskaders, onderwijsmodaliteiten en de inhoud van onderwijsprogramma's.

Ten aanzien van de kaders voor onderwijsprogramma's geven meer dan de helft van de deelnemers dat zij zien dat **leermobiliteiten geïntegreerd worden/ zijn in het onderwijsprogramma** (59%) en zien zij ook **verbetering in de internationalisering van het curriculum** (57%). In mindere mate zien deelnemers dat instellingen ook gezamenlijke programma's zijn gaan aanbieden (37%) of veranderingen hebben doorgevoerd op de aansluiting van programma's op de behoefte van de arbeidsmarkt (13%) en individuele behoeften (11%).

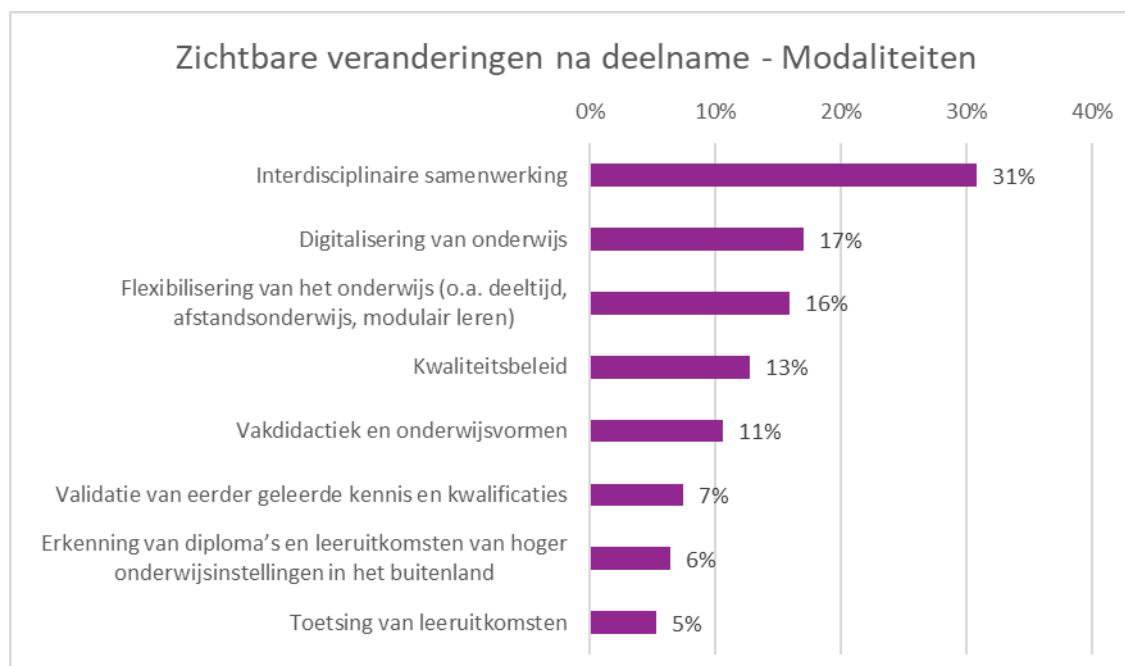
FIGUUR 3.16 GEOBSERVEERDE VERANDERINGEN OP ONDERWIJSKADERS NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=94). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Een relatief klein deel van deelnemers wijst op **veranderingen op organisatieniveau van onderwijsmodaliteiten**. In dat kader wijst 31% van respondenten op interdisciplinaire samenwerking, en aanzienlijk minder op overige elementen. Zo ziet 17% veranderingen in de manier waarop digitalisering van onderwijs vorm krijgt in de instelling, 16% dat flexibilisering van onderwijs een rol speelt, en ziet 13% veranderingen van kwaliteitsbeleid. Veranderingen ten aanzien van bestaande procedures rondom validatie van bestaande kennis (7%) en erkenning van diploma's (5%), of aanpassing van de toetsing van leeruitkomsten (5%) worden maar door een klein deel van deelnemers genoemd.

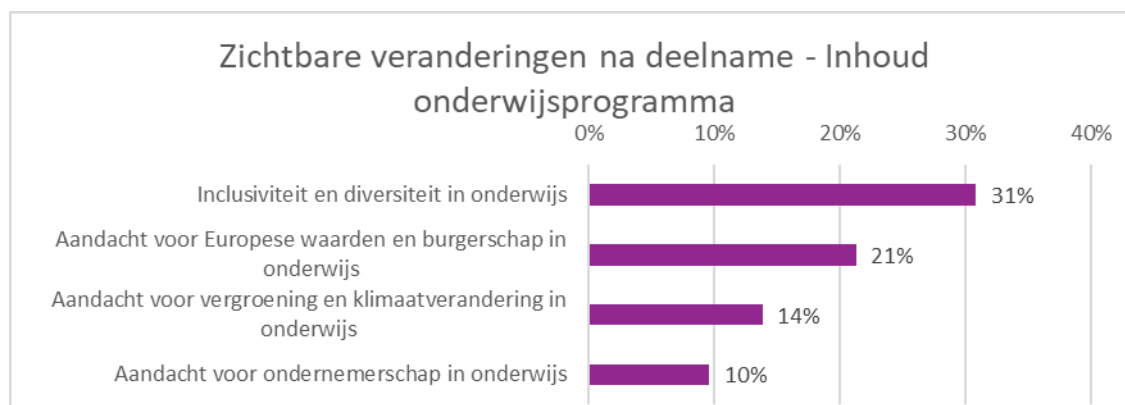
FIGUUR 3.17 GEOBSERVEERDE VERANDERINGEN OP ONDERWIJSMODALITEITEN NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=94). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Ten aanzien van de inhoud van onderwijsprogramma's wijst 31% van de deelnemers op de **veranderingen op onderwijsprogramma**, door meer aandacht te schenken aan inclusiviteit en diversiteit. Ook aandacht voor Europese waarden en burgerschap wordt daarbij door een op de vijf deelnemers (21%) genoemd. Meer aandacht voor vergroening en klimaatverandering en ondernemerschap wordt minder regelmatig gezien naar aanleiding van deelname in Erasmus+ (14% en 10% respectievelijk).

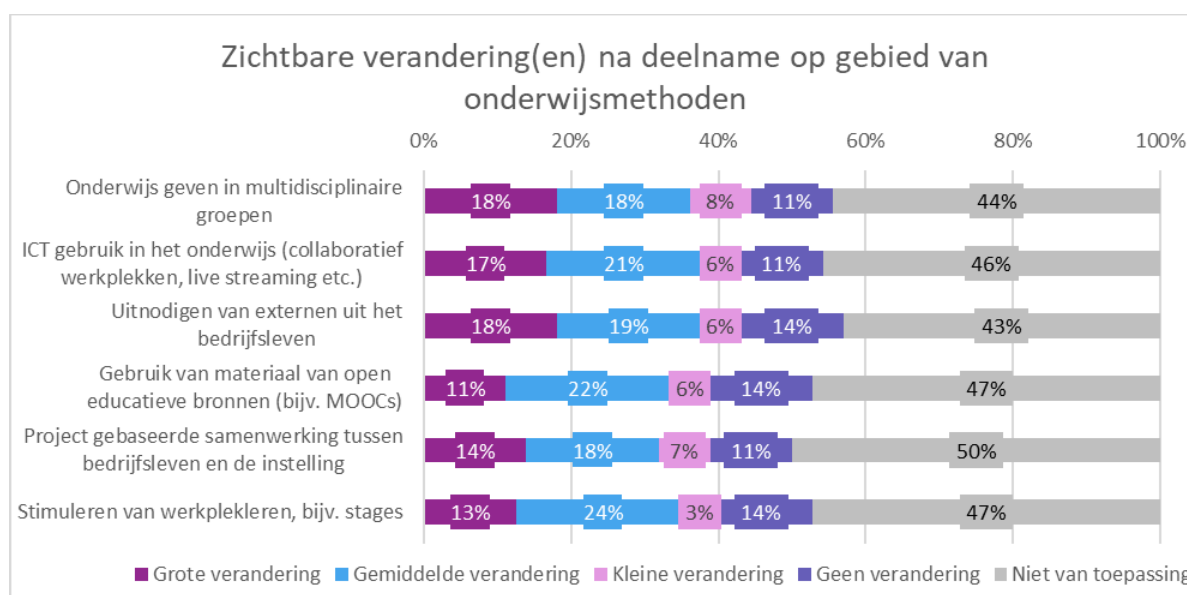
FIGUUR 3.18 GEOBSERVEERDE VERANDERINGEN OP INHOUD ONDERWIJSPROGRAMMA'S NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=94). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus kunnen optellen tot meer dan 100%.

Deelnemers zijn tot slot gevraagd om aan te geven in hoeverre zij veranderingen waarnemen op het gebied van onderwijsmethoden. Hierbij valt met name op dat voor ongeveer de helft van de respondenten de **voorgestelde veranderingen niet van toepassing zijn op hun situatie**. Opvallend genoeg geldt dit in de beantwoording van alle deelnemers, ongeacht of zij een onderwijs, onderzoek of een managementfunctie bekleden (de vraag is niet gesteld aan mensen in een ondersteunende functie). Ook springt geen van de mogelijke veranderingen op het gebied van onderwijsmethoden er positief of negatief uit. Op vrijwel alle bevroagde elementen ziet tussen 32% en 40% van de deelnemers een relevante verandering, met 11-14% van de respondenten die geen verandering op dit terrein waarneemt.

FIGUUR 3.19 GEOBSERVEERDE VERANDERINGEN OP ONDERWIJSMETHODEN NA DEELNAME ERASMUS+

Bron: auteurs, op basis van enquête onder deelnemers KA1 projecten (N=72). Respondenten konden meerdere categorieën kiezen dus tellen op tot meer dan 100%

3.6 Verbeterpunten

De antwoorden van deelnemers in KA1 projecten in de vorige secties laten voornamelijk positieve resultaten zien ten aanzien van de bereikte resultaten op individueel en organisatieniveau. Om in de toekomst een nog betere bijdrage te kunnen leveren, zijn de diverse suggesties en verbeterpunten in onderstaande lijst uitgelicht.

- **Vermindering van administratieve lasten en bureaucratie:** Veel respondenten ervaren de administratieve procedures als omslachtig en vragen om vereenvoudiging van de aanvraag-, rapportage- en declaratieprocessen.
- **Toegankelijkheid en inclusie verbeteren:** Er is behoefte aan meer aandacht voor de behoeften van specifieke groepen zoals ondersteunend personeel, medewerkers uit afgelegen gebieden (zoals de overzeese gebieden), en mensen die minder vanzelfsprekend deelnemen aan internationale mobiliteit.

- **Meer promotie en bewustwording:** Sommige respondenten geven aan dat Erasmus+ onvoldoende bekend is binnen hun organisatie, en pleiten voor meer zichtbaarheid en gerichte communicatie.
- **Verbeterde voorbereiding en begeleiding:** Respondenten zien ruimte voor verbetering in de begeleiding bij aanvraag en uitvoering van Erasmus+-projecten, en meer ondersteuning bij het formuleren van leereffecten en ontwikkelpunten. Deze vraag lijkt meer te leven bij deelnemers dan bij projectcoördinatoren (de primaire doelgroep voor communicatie vanuit de NA). Deze bevinding onderstreept met name de mogelijkheid om de precieze doelgroep van mobiliteitsacties nader in kaart te krijgen en de geboden begeleiding hierop af te stemmen.

4 Conclusies en verbeterpunten

4.1 Erasmus+ impacts en verbeterpunten in KA2

De enquêteresultaten geven een bijzonder positief inzicht in de staat van uitvoering van KA2 projecten. Dergelijke projecten richten zich op samenwerking tussen organisaties en instellingen, en typische producten die in KA2 projecten ontwikkeld worden zijn **curricula, training modules en pedagogische concepten** en **didactisch materiaal voor docenten** en medewerkers. Deze outputs en eventuele resultaten van een project worden doorgaans breed ontsloten, waardoor ook niet-deelnemers inzicht krijgen in de resultaten. Dit gebeurt binnen instellingen meestal via stafvergaderingen, en met externen via een projectwebsite en conferenties.

Respondenten zijn bijzonder positief **over de bereikte resultaten** van de ondersteunde projecten. In veel projecten zijn meer activiteiten uitgevoerd dan voorzien, en zijn de resultaten beter dan beoogd. Ook worden een aantal jaar na deelname de met Erasmus+ ondersteuning ontwikkelde outputs/producten nog veelvuldig gebruikt.

De financiële bijdrage vanuit Erasmus+ wordt door twee-derde van de deelnemers (63%) als **voldoende ervaren**. Ook vindt een meerderheid van de respondenten dat de vereiste investeringskosten volledig in verhouding staan tot de behaalde resultaten. Meer dan twee derde van de respondenten vermoedt dat zonder Erasmus+ het project geen doorgang had kunnen vinden.

Respondenten zien **bewijs voor impacts**, zowel op **individueel** niveau als op het niveau van de **organisatie**, en zelfs **daarbuiten**. Deelname aan Erasmus+ draagt bij aan de professionele ontwikkeling van personeel, hetgeen ook indirect leidt tot bredere impacts in de organisatie. Met name ten aanzien van **innovatie in het onderwijs** en **kwaliteit van het onderwijs** zien respondenten dat deelname aan Erasmus+ tot zichtbare veranderingen leidt. Daarbij wordt door de meeste respondenten een **verbetering van onderwijsvormen en didactiek** aangehaald, naast nieuwe mogelijkheden om **programma's aan individuele behoeften** aan te passen.

De enquête heeft ook een aantal verbeterpunten opgehaald in de open antwoorden van respondenten; opvallend is dat deze zich in grote mate richten op proces, en niet op inhoudelijk punten. Dit benadrukt nogmaals de tevredenheid van respondenten met het programma. Deze zijn terug te brengen naar de volgende punten:

- **Administratieve lasten** blijven een punt van aandacht voor veel deelnemers. De regels ten aanzien van de administratie vloeien voort uit Europese regelgeving. Wel zou de Commissie nog eens kunnen kijken naar de veronderstelde lengte van aanvraagformulieren en eindrapportages.
- **Financiering en budgettering**. Ondanks dat een ruime meerderheid tevreden is met de hoogte van de financiële ondersteuning als geheel, wijzen een aantal respondenten op de financieringsstructuur, zoals co-financieringseisen en lumpsum budgettering. Respondenten vragen om meer flexibiliteit en betere vergoeding voor kosten. Ook dient een vinger aan de pols te worden gehouden naar de bereidheid van instellingen om in tijden van bezuinigingen te blijven investeren in samenwerking en partnerschappen.
- **Beoordeling en evaluatieprocessen**. Respondenten ervaren beoordelingsprocedures als tijdrovend en soms niet passend bij hun sector. Ze vragen om deskundigere beoordelaars en een transparanter proces.
- **Ondersteuning en communicatie**: Sommige respondenten geven aan behoefte te hebben aan betere voorlichting en ondersteuning. Zo zien zij ruimte voor het NA om

aanvullende ondersteuning te verlenen en bij te dragen aan meer transparantie in procedures.

- **Aandacht voor duurzaamheid in ondersteuningsprocessen:** Enkele respondenten wijzen op de noodzaak van duurzamere reisvergoedingen en meer aandacht voor groene initiatieven binnen Erasmus+.

4.2 Erasmus+ impacts en verbeterpunten in KA1

De resultaten van de enquête onder deelnemers aan KA1 projecten zijn ook bijzonder positief. Deze projecten omvatten mobiliteitsacties waarin personeel de kans krijgt geboden om elders ervaring op te doen. Respondenten geven aan dat de ontwikkeling van nieuwe kennis en competenties in het vakgebied een voornamelijk reden is voor deelname, gevolgd door versterking van interculturele vaardigheden. Ook biedt mobiliteit zo een kans om een persoonlijk netwerk uit te breiden met internationale contacten, en stelt dit instellingen in staat om samenwerking tussen instelling te bestendigen.

Deelnemers aan Erasmus+ zijn over het algemeen **bijzonder tevreden met de specifieke mobiliteitsactiviteiten** waar zij aan hebben deelgenomen; 94% is (zeer) tevreden op de diverse aspecten van de mobiliteitsactiviteit. Ook onderstrepen deelnemers de toegevoegde waarde van Erasmus+; zonder Erasmus+ subsidie ziet een ruime meerderheid geen mogelijkheid om deel te nemen aan mobiliteitsacties.

Na terugkomst van de mobiliteitsactie zijn de **meeste respondenten overwegend positief** over de verbetering van hun competenties op verschillende gebieden. Deelnemers wijzen hier allereerst op **vakinhoudelijke kennis**, maar ook een bredere **(inter)culturele bewustwording** en het besef van een bredere Europese identiteit binnen onderwijsinstellingen.

Dergelijke ervaringen opgedaan in de mobiliteitsactiviteit **worden doorgaans met collega's gedeeld** via reguliere interne vergaderingen, slechts een minderheid noemt geschreven rapportages of specifiek gereserveerde workshops. Na het overdragen van kennis en ervaring aan collega's geeft ruwweg een derde aan dat dit in (behoorlijk) grote mate wordt overgenomen, en nog eens 52% ziet dat dit in beperktere mate gebeurt. Diverse veranderingen op organisatieniveau worden genoemd; zo wijst een meerderheid op **betere integratie van studentenmobiliteit** in het programma, en **internationalisering van de onderwerpen** in het curriculum. Daarnaast benadrukt een derde van respondenten de **verbeterde interdisciplinaire samenwerking** en vergrote **aandacht voor inclusiviteit en diversiteit**.

Naar aanleiding van de bevindingen van de enquête, en geïnspireerd door de aangedragen verbeterpunten door respondenten zijn een aantal aandachtspunten voor de toekomst te identificeren:

- **Vermindering van administratieve lasten en bureaucratie:** Veel respondenten ervaren de administratieve procedures als omslachtig en vragen om vereenvoudiging van de aanvraag-, rapportage- en declaratieprocessen.
- **Toegankelijkheid en inclusie verbeteren:** Er is behoefte aan meer aandacht voor specifieke groepen zoals ondersteunend personeel, medewerkers uit afgelegen gebieden (zoals de overzeese gebieden), en mensen die minder vanzelfsprekend deelnemen aan internationale mobiliteit.
- **Meer promotie en bewustwording:** Sommige respondenten geven aan dat Erasmus+ onvoldoende bekend is binnen hun organisatie, en pleiten voor meer zichtbaarheid en gerichte communicatie.

- **Verbeterde voorbereiding en begeleiding:** Respondenten vragen om betere begeleiding bij de aanvraag en uitvoering van Erasmus+-projecten, en meer ondersteuning bij het formuleren van leereffecten en ontwikkelpunten.

